

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra školní a sociální pedagogiky

**Využití zájmových činností s přírodními a technickými
materiály pro rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky.**

Bakalářská práce

Autor : Venuše Hromádková

vychovatelství

kombinované studium

Vedoucí bakalářské práce : Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.

Praha, duben 2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Doc. Ing. Jitky Vodákové, CSc. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

Praha, duben 2008

... ? ? ' ? ! > ' : . . .
podpis

Děkuji vedoucí bakalářské práce paní Doc. Ing. Jitce Vodákové CSc. za cenné rady a připomínky a její laskavý přístup při vedení práce.

Obsah

Úvod	8
1 Teoretická část	10
1.1 Vymezení vybraných pojmů	10
1.2 Zvláštnosti předškolního věku	15
1.3 Jemná motorika, její vývoj a diagnostika v předškolním věku	18
1.3.1 Jemná motorika dětí v předškolním věku	18
1.3.2 Diagnostika jemné motoriky a úchopů dětí v předškolním věku	22
2 Praktická část	26
2.1 Cíl práce	26
2.2 Hypotéza	26
2.3 Úkoly	27
3 Metodika práce, charakteristika pracoviště a dětí cílové skupiny	28
3.1 Soubor činností pro rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky	28
3.2 Metodika hodnocení motoriky a grafomotoriky	29
3.3 Charakteristika pracoviště	31
3.4 Charakteristika dětí	34
3.4.1 Metodika vytvoření kódu	34
3.4.2 Kódy dětí zařazených do cílové skupiny	35
4 Výsledky práce a jejich hodnocení	37
4.1 Soubor činností	37
4.1.1 Soubor činností zařazených v září	37

4.1.2	Soubor činností pro měsíc říjen	40
4.1.3	Činnosti pro měsíc listopad	43
4.1.4	Činnosti v prosinci	46
4.1.5	Činnosti v lednu	48
4.2	Hodnocení vlivu zařazených činností a kasuistiky dětí cílové skupiny	50
4.2.1	Hodnocení vlivu zařazených činností	50
4.2.2	Kasuistiky dětí cílové skupiny	55
4.3	Hodnocení výsledků testování dětí	60
	Závěr	62
	Přehled použitých informačních zdrojů	64
	Přílohy	67

Anotace

Cílem mé bakalářské práce bylo navrhnout a ověřit činnosti podporující rozvojemné motoriky rukou a usnadňující písemný projev při nástupu do školy u dětí mateřské školy speciální.

Bakalářskou práci jsem členila na část teoretickou, která je zaměřena na problematiku předškolního věku a s tím související psychomotorický vývoj a na část praktickou. Ta obsahuje postupy a výsledky z šetření, která jsem prováděla u dětí tří až pětiletých s opožděným psychomotorickým vývojem či jiným handicapem.

Výzkum jsem prováděla metodou zúčastněného pozorování a pomocí nestandardizovaného testu pro hodnocení grafomotoriky pro děti předškolního věku. Výsledky práce ukazují na to, jakou roli hraje handicap v životě dítěte.

Klíčová slova

Balbuties, diagnostika, dítě předškolního věku, dysfázie, dyslalie, grafomotorika, hrubá motorika, jemná motorika, lateralita, lehká mozková dysfunkce, negativismus mluvní, opoždění vývoje psychického, poruchy pozornosti, poruchy učení, psychomotorika, psychomotorický vývoj, speciálně pedagogická diagnostika.

Úvod

Rozvažovala jsem, jak bakalářskou práci začít, abych vystihla co nejlépe vybrané téma.

K volbě postupů do značné míry přispěla náhoda.

Na jedné z velikonočních výstav jsem zakoupila dvě přání. Na první pohled nejsou ničím výjimečná. Pokud je ale otočíte a hledáte na zadní straně autora půvabných obrázků, dojdete k zajímavému zjištění.

Oba muži nemalovali pohlednice rukama. Jeden z nich využil nohu, druhý maloval nohou a ústy.

V tu chvíli jsem si uvědomila, kolik překážek museli oba muži překonat, kolik je to stálo vytrvalosti, hledání smyslu jejich činnosti a v neposlední řadě i podpory okolí.

Pokud jsme zdraví, neuvažujeme tímto směrem. Někdy stačí jen drobné omezení a zjišťujeme, jak nám znepříjemňuje život. Při prohlížení přáníček jsem si vybavila i bezrukého Frantíka, o kterém píše Boris Titzl (1998).

Ruka-ruce jsou pro člověka těžko nahraditelné.

Ruka je orgán, jehož funkčnost, ale i vzhled do značné míry předurčují život každého člověka. Ruka je po obličejí další částí lidského těla, která ve většině situací, ale i kultur zůstává nezakryta, dává se všanc okolnímu světu (Netschová, 2003, s.8).

Již u předškolních dětí můžeme pozorovat rozdíly obratnosti rukou. Jejich používání při hrách, kreslení, zkrátka při všech činnostech. Rozdíly jsou někdy velmi patrné, zvláště v případech, kdy jsou děti hendikepovány. Někdy nemusí být handicap na první pohled zřetelný. Už v době těhotenství mohou drobná poškození mozku zapříčinit motorickou neobratnost, která bývá různě klasifikována.

Během své praxe v mateřské škole speciální jsem upozorovala uvedené rozdíly v jemné motorice a grafomotorice. To způsobuje u dětí často nechuť kreslit si či hrát si se stavebnicemi. Hledala jsem proto takové náměty k činnostem, které by dětem usnadnily rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky.

Zdůraznila bych význam činností s přírodními materiály a stavebnicemi, které jsou nápomocny při rozvoji jemných motorických dovedností a zároveň i k překonání negativního vztahu ke kresebnému projevu.

1 Teoretická část

1.1 Vymezení vybraných pojmů

Balbuties

Koktavost, zadrhávání v řeči, porucha plynulosti mluvního projevu. Bývá zařazována mezi neurózy řeči, jako funkční porucha a předpokládá se, že vzniká jako následek traumatu u disponovaného jedince. Připouští se dědičný původ, popřípadě zděděná dispozice. Teorie vzniku balbuties jsou různé: některé se přiklánějí k organickým příčinám, tj. změny nervové soustavy, jiné k vnějším příčinám: negativní vlivy výchovy či různá traumata. Nejčastěji jde o kombinaci různých příčin. Až pětkrát častější u chlapců než u dívek. Často dochází k recidivám (Dvořák, 1998, s. 28-29).

Diagnostika

je proces, který vede ke stanovení diagnózy. Podle Vaška (1991) je diagnostika proces, který zahrnuje soubor odborných aktivit (Rádiová, 2004, s.4).

Pipeková ještě uvádí, že diagnostika zkoumá průběh dosavadního vývoje člověka i s jeho etiologií (Pipeková, 2006, s.57).

Dítě předškolního věku

Vývoj dítěte je rozdělován na určitá vývojová období, která začínají již před narozením. Je ovlivněn dědičnými předpoklady a vlivy vnějšími, především působením rodiny a okolí. Předškolní věk je charakterizován obdobím od dovršení 3. roku do vstupu dítěte

do školy. Toto období je charakterizováno pozoruhodnými změnami tělesných a pohybových funkcí, v poznávacích procesech, v citovém i společenském vývoji. Dochází ke změnám ve vývoji osobnosti dítěte. Je také označováno jako věk iniciativy. Zajištění zdravého vývoje dítěte probíhá v určitých etapách, které nejsou časově ohraničené s ohledem na individuální zvláštnosti každého dítěte (Kuncová, Franková, 2002, s.1).

Dysfázie

Dysfázie vývojová. Specificky narušený vývoj řeči, projevující se ztíženou schopností či neschopností naučit se verbálně komunikovat, i když jsou podmínky pro rozvoj řeči přiměřené. Je způsobena drobným difuzním poškozením řečových zón vyvíjejícího se mozku v časných stádiích. Zkoušky často potvrzují známky lehké mozkové dysfunkce. Porucha zasahuje v různém stupni i širokém spektru senzoricke i motorické oblasti ve všech jazykových rovinách. Člení se na dysfázii motorickou a dysfázii senzoricke (Dvořák, 1998, s.44).

Dyslalie

patlavost, vadná výslovnost hlásek. Určitá hláska se zvukově liší v mluvním projevu od kodifikované normy daného jazyka. Je tvořena na jiném místě nebo jiným způsobem než stanoví fonetická spisovná norma. Dělí se podle různých hledisek (Dvořák, 1998, s. 47-48).

Grafomotorika

Podle Dvořáka (Dvořák, 1998, s. 62) je to specifická motorika, koordinovaná pohybová aktivita při grafických projevech (kreslení, psaní). Pedagogický slovník toto heslo ještě dále rozšiřuje: grafomotorika je soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitost psacích pohybů ruky (u postižených osob též nohy, úst), ale je řízeno psychikou. Grafomotorika může být tedy nápomocna při diagnostice psychických stavů (únavy, strachu), procesů a vlastností, při diagnostice poruch a nemocí jedince (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s.69-70).

Hrubá motorika

je zajišťována pomocí velkých svalových skupin: pohyby celého těla, běh, chůze apod. (Rádiová, 2004, s.48).

Jemná motorika

Je motorika, kterou uskutečňuje drobné svalstvo (drobné pohyby rukou, pohyby prsty), v případě pohybů očí a artikulačních orgánů někdy též označovanou jako mikromotorika (Rádiová, 2004, s.48).

Lateralita

je přednostní užívání jednoho z párových orgánů (Křišťanová, 1995, s. 7). Defektologický slovník toto heslo dále rozšiřuje o asymetrii párových orgánů hybných (ruka, noha), sensorických (oko, ucho), popř. senzitivních. Ten z orgánů, který je řízen z dominantní hemisféry je orgán vedoucí, zatímco druhý má funkci pomocnou. Vedoucí

funkce znamená, že určité, zvláště jemné výkony koná člověk vedoucím orgánem lépe a raději, snáze a rychleji (Edelsberger, 2000, s.174).

Lehká mozková dysfunkce

Poruchy v oblasti psychomotorické, mentální i volní jako následek lehčího stupně perinatálního poškození centrální nervové soustavy (CNS). Projevuje se psychomotorickým neklidem, psychickou instabilitou, změnou nálad, impulzivním jednáním, pohybovou neobratností (dyskoordinací). Speciálně pedagogická diagnostika vychází z příznakového systému : 1. jde o instabilitu postihující buď oblast motorickou, a to jak patologické zvýšení či snížení funkcí (patologická přecitlivělost, citová tupost, motorický neklid či neobratnost buď celková nebo dílčí, např. mluvidel, jemné motoriky apod.); 2. jde o vývojové jevy výpadkové (nedostatky) některých poznávacích činností, např. smyslu orientačního, hudebního, schopnost čtení, psaní apod. bez ohledu na stupeň rozumového vývoje. Příznaky se mohou vyskytovat buď jednotlivě, ve větším počtu, anebo všechny, a to v různé intenzitě (Edelsberger, 2000, s. 79-80).

Negativismus mluvní

Záměrný útlum verbalizace vůči osobě (osobám), v určité situaci nebo prostředí; odmítání verbálního sdělování je vyjádřením vzdoru, nesouhlasu, nepřátelství, stav není doprovázen zjevnou úzkostí nebo strachem (Dvořák, 1998, s. 107).

Opoždění vývoje psychického

odkaz na heslo retardace mentální. Je to stav charakterizovaný snížením intelektuálních schopností. Zpomalení, zpoždění duševního vývoje jedince, někdy sociálním zanedbáním se projevuje v průběhu vývoje jedince a obvykle je provázena nižší schopností se orientovat se v životním, zvláště v sociálním prostředí. Jedinec zaostává za vrstevníky v učení, v sociálních a pracovních dovednostech i v citovém životě (Hartl, Hartlová, 2000, s.507-508).

Poruchy pozornosti

příčinou mohou být jak lehká postižení mozku, tak náročnost situace, do níž se dítě dostává; tyto děti jsou považovány za nesoustředěné, neklidné, málo vytrvalé s velkými výkyvy ve výkonech; obtíže bývají někdy chybně považovány za příčinu dyslexie (Pipeková, 2006, s. 154).

Poruchy učení

též specifické poruchy učení někdy nazýváme vývojovými z toho důvodu, že se objevují jako vývojově podmíněný jev. Nejsme si jisti, zda všechny specifické poruchy učení mají skutečně biologický podklad, ale je jisté, že provázejí člověka až do dospělosti (Michalová, 2003, s.27). Podle Michalové (tamtéž) rozlišujeme následující druhy specifických poruch učení :

dyslexie

dysortografie

dysgrafie

dyskalkulie

Krom toho ještě Michalová uvádí ještě další specifické poruchy učení :

dyspinxie

dysmúzie

dyspraxie

Psychomotorika

Souhrn pohybových projevů člověka, jeho volní i mimovolní pohybové činnosti, včetně gestikulace, mimiky, grimas aj.; odráží okamžitý stav člověka (Hartl, 1996, s.172).

Psychomotorický vývoj

je odrazem dozrávání mozku (Machová, 2002, s. 211).

Speciálně pedagogická diagnostika

sleduje podmínky, průběh a výsledky výchovného a vzdělávacího procesu osob se zdravotním postižením, je východiskem při určování možností ve výchově a vzdělávání těchto jedinců v souvislosti s charakterem jejich postižení. Vždy vyžaduje individuální přístup. Primárně tedy speciální pedagog v rámci diagnostického procesu sleduje a získává poznatky o osobnosti jedince se zdravotním postižením z hlediska jeho fyzického, psychického a sociálního vývoje a snaží se vymezit konkrétní charakter jeho postižení či znevýhodnění (Rádiová, 2004, s.5-6).

1.2 Zvláštnosti dětí předškolního věku

Období předškolního věku bývá vymezeno odbornou literaturou z pedagogiky, biologie či psychologie jako období od dovršeného třetího roku života dítěte do jeho vstupu do

školy. Toto období bývá také nazýváno obdobím velkých změn a pohybové aktivity. Změny se projevují v poznávacích procesech a citovém vývoji dítěte. Podle Machové (Machová, 2002, s. 208) je hlavní činností dětí v tomto věku hra, při které se již objevují tvořivé prvky (stavebnice, modelování, napodobování pracovní činnosti). Od čtvrtého roku přistupují i hry s pravidly, při hře se rozvíjí myšlení, paměť, představivost, řeč, hrubá i jemná motorika, ale i ukázněnost a sebeovládání. Dítě v této době velmi touží po společnosti druhých dětí a dospělých. Svým předchozím vývojem je schopno trávit část dne mimo domov v mateřské škole. V rodině i kolektivu si uvědomuje svoje trvalé místo. Tím se značně zvětšuje sociabilita dítěte.

Velmi také záleží na výchově v rodině. Ne vždy je dítě připraveno od svých rodičů a převážně matky se odpoutat a pobýt v kolektivu. Adaptační potíže se u dětí ve věku 3 až 4 roky projevují různě. Objevuje se mluvní negativismus i přesto, že dítě je bystré, velice chápavé, s dobrou představivostí. Jiné dítě není schopno se od matky odpoutat a její odchod provází pláč a žádost o setrvání.

Chování předškolního dítěte je jistě nejvíce odrazem výchovy v rodině. Účast mateřské školy je přínosná, ale těžiště spočívá v rodině. V průběhu duševního vývoje se psychické funkce prolínají a spolupůsobí při utváření celku osobnosti dítěte. Podobně i výchovné působení v rodině by mělo být komponováno jednotně, vždy bychom měli vidět celistvou osobnosti dítěte v kontinuitě vývoje od narození až do dospělosti (Lisá, Kňourková, 1986, s.174).

Dítě ve věku 3-4 let by mělo zvládnout (Kuncová, Franková, 2002, s. 1) plynulou chůzi se správnými pohyby paží, koulet a házet míčem v určitém směru při správném náprahu a mrštění paže horním obloukem. Válet váleček mezi dlaněmi a dlaní a podložkou, ohýbat okraje placky, vytvářet jednoduché předměty (misky, talíře

košíčky) vtlačováním, vytahováním a slepováním modelovacího materiálu (potud Kuncová, Franková, 2002).

Jak uvádí Machová (Machová, 2002), v předškolním věku se postupně zdokonaluje hrubá motorika a ke konci se zlepšuje i jemná motorika (práce rukou).

V tomto období dítě rádo kreslí. V jeho kresbě se odráží nejen úroveň pohybových dovedností ruky, ale i úroveň psychického vývoje. V kresbě tříletého dítěte ještě nelze poznat, co představuje. Ve čtyřech letech je již kresba primitivním schématem nějaké věci. V tomto věku dítě zachycuje v kresbě člověka hlavu, oči, ruce a nohy. Pětileté dítě ho již kreslí s trupem. Šestileté ho nakreslí podrobněji, neboť už dovede předlohu analyzovat na části (Machová, 2002, s.212).

O tomto problému se zmiňují proto, že právě mezi dětmi jsou značné individuální rozdíly. Nejen, že na jejich vývoj působí řada činitelů, ale právě v úrovni kresby se může odrazit (a také se nejčastěji odráží) opožděný psychomotorický vývoj, mentální retardace či jiný závažný handicap, kdy dítě nemá možnost seznámit se s okolním světem způsobem, který je pro nás přirozený a někdy ho ani nevnímáme. U zrakového postižením je to patrné nejvíce, neboť zrakem přijímáme až 95 % všech informací.

V případě dětí s handicapem velmi záleží na rodině, jak je schopna postižení akceptovat a pomoci dítěti. I samotní členové rodiny potřebují pomoc, protože procházejí stádií vyrovnání se s postižením, která jsou známa z knihy Říčana a Krejčířové (1995).

Dítě 4-5leté často a ve větší míře začíná užívat „šikovnější" ruku, zejména při úkonech vyžadujících zručnost. Jestliže dítě dává přednost levé ruce, nezasahujeme do přirozeného vývoje laterality a dítě nepřecvičujeme.

Dítě by mělo umět:

- uvolněně kreslit podle vlastní volby i podle zadání,
- graficky zaznamenávat pohyb zápěstí (uvolňování) - vertikální a horizontální linie a smyčky,
- při modelování zvládnout základní pracovní dovednosti: mačkání, hnětení, válení, dělení na části (Kuncová, Franková, 2002).

1.3 Jemná motorika, její vývoj a diagnostika

1.3.1 Jemná motorika dětí v předškolním věku

O dětech se zdravotním handicapem se zmiňuji proto, že jsem za několikaletou praxi v mateřské škole speciální odpozorovala značné rozdíly díky opožděnému vývoji, popřípadě jeho stagnaci.

V závislosti na vývoji se vyvíjí i hrubá a jemná motorika člověka. Opoždění ve vývoji způsobené handicapem znamená rovněž změnu ve vývoji motoriky.

Podle Opatřilové (Vítková, 2006, s. 74) je motorika souhrn všech pohybů lidského těla, celková pohybová schopnost organismu. Hrubá motorika je zajišťována velkými svalovými skupinami. Je to souhrn pohybových aktivit dítěte, postupné ovládnutí a držení těla, koordinace horních a dolních končetin, rytmizace pohybů. Jemná motorika je řízena aktivitou drobných svalů, kde se jedná o postupné zdokonalování jemných pohybů rukou, uchopování a manipulace s drobnými předměty.

Jemná motorika zahrnuje :

- **grafomotoriku**, která se označuje pohybovou aktivitou při grafických činnostech,
- **logomotoriku**, což je pohybová aktivita mluvních orgánů při artikulované řeči,
- **mimiku**, neboli mimickou, pohybovou aktivitu obličeje,
- **oromotoriku**, tj. pohyby dutiny ústní,
- **vizuomotoriku**, která se týká pohybové aktivity se zpětnou vazbou zrakovou.

Celkově tedy rozumíme pod pojmem motorika (hybnost) souhrn veškerých pohybů živého organismu, ať již probíhají jako jednotlivé pohybové dovednosti nebo automatické pohybové návyky (Opatřilová, In:Vítková, 2006, s. 74-75).

Jak dále uvádí autorka této kapitoly, je pohyb přirozeným projevem pro každého jedince. Zcela souhlasím s tvrzením, že včasný a správný vývoj hybnosti dítěte do jednoho roku je ukazatelem tělesného a psychického zdraví dítěte (tamtéž, s.75).

Při pravidelných lékařských prohlídkách pediatr sleduje psychomotorický vývoj dítěte a jeho případné odchylky. Tím, že se dítě snaží pohybovat, získává řadu nových podnětů a zkušeností ze svého okolí. Nedostatky v psychomotorickém vývoji způsobené handicapem (tělesným, smyslovým) se později promítají do celkového vývoje jedince. Velmi citelně se projevuje právě nedostatek pohybových aktivit způsobený např. u dětí se zrakovým postižením. Dítě nemá tak bohaté zkušenosti z prozkoumávání okolního prostředí, stává se nejisté a na změnu prostředí neadekvátně reaguje (dítě se stává negativistické, nespolupracuje, bojí se, pláče).

V novorozeneckém období, které trvá od přestřižení pupeční šňůry po dobu 28 dnů

(Machová, 2002, s. 194) se narozené dítě musí vyrovnat s novým okolním prostředím. Je tu řada silných podnětů působících na smysly, dále změna okolní teploty. Pro novorozence to znamená značný výdej energie často spojený se ztrátou hmotnosti. U novorozenců se provádějí neurologické zkoušky pro zjištění jejich zdravotního stavu.

Kojenecké období je v literatuře uváděno do jednoho roku života. Ve vývoji je patrný rychlý růst a psychomotorický vývoj. Podle Machové probíhá psychomotorický vývoj v prvním roce života velmi intenzivně. U opožděného psychomotorického vývoje je třeba najít příčinu, určit způsoby nápravy a snažit se ji odstranit (Machová, 2002, s. 202). O psychomotorickém vývoji se hovoří proto, že vývoj tělesný a vývoj pohybový probíhá v těsné závislosti a nelze je od sebe oddělit.

U batolete je rovněž psychický a motorický vývoj v těsné závislosti. Batole se zdokonaluje v chůzi, což mu umožní lépe poznávat okolí. Záleží na rodinném prostředí, jak je podnětné, na kolik je schopno se dítěti věnovat.

Předškolní období je vymezeno věkem od začátku 4. do konce 6. roku života. Předškolní dítě neroste tak bouřlivě, jako v období kojence, růstové tempo je rovnoměrné, postupně se mění tělesné proporce a psychika dítěte. U předškolních dětí je důležitá lateralita. Společenské prostředí je převážně pravoruké, tudíž se v naší populaci vyskytuje daleko více praváků než leváků. U předškolních dětí není lateralita ještě zcela vyhraněná. Část dětí je levorukých a část používá k práci obě ruce, tzv. ambidextrie. Vlivem okolního prostředí se část dětí, které používají obě ruce projevuje jako praváci. Rozvíjení vrozené lateralit (tj. genotypu) je významné pro aktivování

vrozené dominance, a tím i k rozvíjení celé osobnosti právě v nejvyšších lidských hodnotách: obratnosti vedoucí ruky, řeči, abstraktního myšlení, vědy, umění a morálních hodnot. Z této skutečnosti plyne pedagogická zásada: genotyp laterality posilovat a nikdy nepotlačovat. Tato zásada se týká především dětí s vrozenou levorukostí, o jejichž správné výchově vydalo ministerstvo školství příslušný pedagogický pokyn doplněný příručkou : Metodika výchovy leváků (M.Sovák, SPN, 1966 - účelový náklad MŠ pro školy), potud Defektologický slovník (Edelsberger, 2000, s. 174).

Jak píše Opatřilová, kolem čtvrtého roku se výrazně vyhraňuje laterality (souhra párového orgánu oko - ruka). Dominantní ruka se uplatňuje především ve složitějších úkonech, které jsou náročné na koordinaci a přesnost. Neustálou činností a pohybem je motorika budována a zdokonalována. V tomto období zvládá dítě práci s nůžkami, hází a chytá míč, kreslí a maluje. V konstruktivních hrách je stále přesnější, pracuje podle předlohy. Ve čtyřech letech staví bránu z pěti kostek a v pěti letech schody.

Pro toto období je důležitá správná volba hraček a stavebnic. Vhodné jsou různé mozaiky, provlékadla, kostky, lega, hříbečkové stavebnice a další. Velký význam zde sehrávají i činnosti na manuální zručnost dítěte, což je modelování, hnětení, šroubování, sestavování z dílů apod. tyto činnosti rozvíjí vytrvalost, systematickosti, smysl pro proporcionalitu a barevnost (Kurie, 1986. In: Vítková, 2006, s. 77).

Grafomotorické cvičení je řízené pohybové cvičení, kde spatřujeme výhodu v tom, že pohyb je zaznamenáván graficky. Využíváme ji k rozvoji jemné motoriky ruky a zrakové koordinaci v mateřských školách, a v prvních třídách základní i speciální školy. Je to období přípravy na psaní. Při grafomotorických cvičeních nám jde především o uvolnění svalových skupin paže, zápěstí a ruky. Jde o vytvoření správných

předpokladů k nácvičku psaní. Samotnému grafomotorickému cvičení by vždy mělo předcházet průpravné cvičení, jehož součástí by měla být práce s drobným materiálem, stavebnicí, prstová cvičení, hry s ježkem apod. (Opatřilová, In: Vítková 2006, s. 78).

1.3.2 Diagnostika jemné motoriky a úchopů u dětí v předškolním věku

Správný úchop držení tužky

Během své praxe jsem se setkala s řadou dětí, které měly převážně nevhodný úchop psacího nácini. Často děti berou pastelku do ruky a nikdo z rodiny se nepozastavuje nad tím, jakým způsobem. Tím si dítě může na dlouho zafixovat nesprávný úchop psacího nácini. Již v mateřské škole jsou děti, které nerady kreslí, nechtějí provádět grafomotorická cvičení, popř. pracovat s drobnějším materiálem, jako jsou přírodniny, korálky či stavebnice. Příčiny mohou být různé. Podle Hintnausové a Hintnause je důležité vědět, že rozvoj ruky má mimořádný význam pro sociální život dítěte. Bude mu sloužit k sebeobsluze a bude mu předpokladem pro uplatnění v pracovní činnosti. Ruce je obtížnější nahradit než nohy. Aby ruce mohly sloužit, musí zvládnout celou sérii dovedností, které nejsou dítěti vrozeny, ale jsou výsledkem učení.

Nejdůležitější funkcí ruky je úchop. Tato pohybová schopnost se u dětí rozvíjí postupně. Čím je předmět drobnější, tím je úchop obtížnější. Způsob úchopu je také určen tím, o jaký předmět se jedná a jak pevné uchopení předmětu má být (Hintnausová a Hintnaus, 1999, s. 14-15).

Další varianty úchopů psacího náčiní představuje Doležalová (1998, s.16). Podle ní je správný úchop držení psacího náčiní tzv. špetkové držení (úchop). Dítě drží tužku třemi prsty pravé či levé ruky, tj. palcem, prostředníčkem a ukazováčkem (příloha č.2 správný úchop psacího náčiní v pravé ruce, příloha č. 3 v levé ruce).

Palec

je lehce skrčený, přidržuje tužku polštářkem, je trochu výš od hrotu než ukazováček.

Prostředník

přidrží pero boční stranou svého polštářku.

Ukazováček

je lehce ohnutý, ne však prohnutý, asi 2-3 cm od konce hrotu tužky. Tužku přidržuje

shora.
Prsteníček a malíček

jsou ohnuté, nejsou přitisknuté k dlani, lehce se dotýkají papíru.

To je podle výše uvedené autorky nejekonomičtější způsob a dítě může provádět veškeré pohyby při psaní a kreslení. Ostatní způsoby jsou považovány za nesprávné (vyobrazení nesprávných úchopů, příloha č. 4).

Nesprávné způsoby držení psacího náčiní

Jak píše dále Doležalová (1998, s. 18-22), jsou všechny ostatní úchopy, které se liší od špetkovitého, nesprávné.

Nesprávné je rovněž křečovitě držení psacího náčiní špetkovitým způsobem (obrázek, tamtéž, s. 18).

Při nesprávném držení psacího náčiní je přítomna buď křečovitost úchopu nebo jiná poloha prstů na tužce, což způsobuje její nesprávnou polohu vůči papíru. To vše potom omezuje grafomotoriku, je příčinou neupraveného písma, deformace tvarů písmen, způsobuje velmi rychlou únavu ruky, někdy křeče a celkový útlum. Stejně tak se vyjadřuje i Heyrovská (Heyrovská, Hrbková, Mašková, účelový náklad, nedatováno): „ U většiny dětí je vadný úchop důsledkem odchylek ve vývoji jemné motoriky, často s doprovodnými projevy zařazovanými souhrnně do obrazu LMD (lehká mozková dysfunkce). V případě neporušeného vývoje jemné motoriky může být vadný úchop zaviněn imitací špatného vzoru (rodičů či pedagogů). V obou případech může zapříčinit značnou bolestivost ruky, její rychlou únavu s následnou chybovostí psaní, pocení a tím i velmi nepříjemné pocity dítěte při psaní a malování."

Zapletal (videokazeta, 1992) charakterizuje tyto nesprávné úchopy držení psacího náčiní (obrázky, Doležalová, 1998, s. 19-22, příloha č. 2):

úchop

- pěstičkový
- smyčkový

- hrstičkový
- vařečkový
- varianty výše uvedených, např. špetkový s vyšším palcem, s palcem, který přesahuje přes ukazováček, protažená hrstička, popř. jiné varianty.

S nesprávnými úchopy psacího náčiní se nejčastěji setkáváme u dětí nejmladších, někdy i z málo podnětného rodinného prostředí, ale i u dětí handicapovaných.

Nesprávný způsob psacího náčiní je třeba ihned podchytit, aby nedošlo k jeho zafixování. V pozdějším věku je náprava grafomotorických obtíží náročná na čas i důslednost. Přesto, že existují programy na nápravu těchto potíží, je vhodné začít v raném věku. Setkala jsem se i s názorem, že když dítě vezme prvně tužku či pastelku do ruky, mělo by jí držet správně, aby se předešlo následným potížím.

Rodiče či učitelé mohou u dítěte v předškolním věku provést primární diagnostiku pouhým pozorováním. Děti nemají kvalitní výtvarný projev, nerady omalovávají a malují vůbec, či nerady vystřihují, mnohé napoví úchop příboru. Přesto bývají šikovné při hraní se stavebnicemi.

Odborné rozpoznání grafomotorických obtíží mohou potvrdit zkušení odborní pracovníci z pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center na základě vyšetření (Heyrovská, Hrbková, Mašková, nedatováno).

2 Praktická část: cíl práce, hypotéza, úkoly

2.1 Cíl práce

Cílem mé bakalářské práce je navrhnout a ověřit činnosti podporující rozvoj jemné motoriky rukou a usnadňující písemný projev při nástupu do školy u dětí mateřské školy speciální.

Po ujasnění cíle jsem si kladla otázku, jak děti motivovat k činnostem, aby se staly zábavou, ale zároveň jim byly přínosné.

2.2 Hypotéza

Opakováním činností zaměřených na jemnou motoriku se dá zlepšit její funkce.

Během studia literatury jsem se setkala s názory, které podporují soustavné cvičení motoriky rukou pro usnadnění písemného projevu. Podle Spáčilové a Šubové (2004, s.9) vlastní příprava na psaní a čtení spočívá v systematickém posilování jemného záprstního a prstového svalstva a ve zdokonalení psychomotorických schopností potřebných k výuce psaní. Kromě toho psaní klade vysoké nároky na koordinaci pohybů jemného svalstva ruky a zrakové kontroly (tamtéž, s. 12). I Doležalová (1998, s. 56 a násl.) přikládá předškolní přípravě dětí na psaní značnou váhu.

2.3 Úkoly

Po ujasnění cíle práce a formulace hypotézy jsem si stanovila následující úkoly :

1. Zúčastněným pozorováním dětí při volné hře zjistit vedoucí ruku a následné údaje zpracovat do tabulky.
2. Pomocí nestandardizovaného obkreslovacího testu zjistit úroveň jemné motoriky a grafomotoriky u dětí na počátku docházky do mateřské školy speciální.
3. Sestavit soubor činností pro rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky dětí předškolního věku , tak aby byl v souladu s třídním vzdělávacím plánem.
4. Podle připraveného souboru s dětmi pracovat s ohledem na jejich individuální vzdělávací potřeby.
5. V polovině školního roku znovu využít obkreslovacího testu k zjištění úrovně jemné motoriky a grafomotoriky a zhodnotit dosavadní činnost.

3 Metodika práce, charakteristika pracoviště a dětí cílové skupiny

3.1 Soubor činností pro rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky

Při výběru činností jsem vycházela z třídního vzdělávacího plánu. Volila jsem takové činnosti, které se mi osvědčily během praxe. Snažila jsem se o to, abych s dětmi pracovala nenásilně, vždy hravou formou a vzhledem k jejich diagnózám individuálně. V úvahu jsem brala i alergizující složky z potravin či rostlin, popř. jiných materiálů uvedených v námětech pro činnosti k rozvoji jemné motoriky a grafomotoriky. Činnosti jsem rozdělila do dvou týdnů, během nichž se děti seznámily s novým úkolem, použitými pomůckami a prováděly individuální a skupinový nácvik. Skupinovou práci jsem volila v případě, kde to bylo možné, jako např. při procvičování pohybu ruky.

Každé činnosti předcházela motivace. Vždy je cvik doplněn krátkou říkankou s ohledem k věku dítěte, jeho intelektovým a vyjadřovacím schopnostem. Nejen že procvičujeme jemnou motoriku ruky, ale zároveň prohlubujeme slovní zásobu, rozvíjíme rytmizaci a provádíme cílenou logopedickou nápravu. Říkanka udává dítěti počátek a konec činnosti.

Rytmus člověka provází po celý život. Jednak je to rytmus v našem těle, tzn. pravidelné dýchání, srdeční činnost, biorytmy střídající se během dne, týdne, roku ale i celého našeho života. Rytmus nás obklopuje i přírodě : střídání dne a noci, pravidelné střídání ročních dob. Pravidelný rytmus člověka pomáhá uklidňovat, zmírňuje stresové situace (např. zaměříme se na vlastní dech, zklidňujeme se).

Děti mají tyto činnosti rády. Jako obměnu využívám práci s drobnými přírodninami.

Pomůcky:

Uzavíratelné misky z plastu, pískovnička (fotografie v příloze č. 8). Přírodniny : proso, jáhly, rýže, pšenice, slunečnice, kukuřice, hrách a peluška , fazole různých velikostí a barvy, kaštany, žaludy, pecky ze švestek, broskví a meruněk, jádérka z jablek i citrusových plodů, hlemýždí ulity (zakoupené v obchodu), drobné kamínky (oblázky). pro hmatové hry šátek na oči, látkový sáček, papírové proužky ze skartovacího stroje.

Na výrobu slaneého těsta : hladká mouka, voda studená, kuchyňská sůl, perníkové koření, mletá sladká paprika. Modelovací hmota, podložky při modelování.

Bezbarvé lahve od kečupu s uzávěry, listy, voskovky, papír do tiskárny k PC s děrovaným okrajem, tavící pistole jen pro učitelku, karton.

3.2 Metodika hodnocení jemné motoriky a grafomotoriky

Předškolní období je charakterizováno velkými změnami ve vývoji dítěte. Týkají se i jemné motoriky a grafomotoriky. Podle Lisé a Kňourkové (1986, s. 178) se již od věku čtyř let zcela zřetelně projevuje dominance vedoucí ruky. Děti stále více uplatňují při činnostech jednu ruku.

Zkoušky obkreslování jsou určeny pro zhodnocení úrovně jemné motoriky a zrakového vnímání dítěte. U mladších dětí se odráží i míra senzomotorické zralosti a neverbální inteligence dítěte. Dítě napodobuje předlohu, kterou má před sebou a může proto neustále srovnávat a kontrolovat správnost svého postupu. Paměť a představivost zde prakticky nehrají žádnou roli. Dítě zobrazuje to, co vidí před sebou.

Tyto zkoušky jsou založeny na předpokladu, že schopnost dítěte napodobit určitý obrazec je závislá na zralosti nervového systému a zkušenostech, které dítě v této oblasti má. Vývoj kresebné nápodoby je podmíněn rozvojem motoriky, zrakového vnímání a senzomotorické koordinace. Jestliže dítě v obkreslování selhává, znamená to poruchu ve zralosti nebo funkci některé z těchto složek (Říčan, Krejčířová, 1995, s. 281).

Testy obkreslování Z. Matějčka vznikly u nás v roce 1957 a později byly modifikovány na českou populaci pro děti věkové kategorie 5-11 let (tamtéž, s.281).

V pedagogicko-psychologických poradnách se tyto testy používají stále. Často bývá ve zprávě z šetření zapsáno, že dítě v jistém věku dokáže či nedokáže napodobit určitý geometrický tvar.

Na základě prostudované literatury jsem si připravila zkrácený obkreslovací test geometrických tvarů. Při sestavování jsem vycházela z Říčana (Říčan, 1990, s. 142). K obkreslování jsem vybrala kruh, kříž, čtverec a trojúhelník. Jak píše Říčan (1990, s. 142), dítě ve třech letech již obkreslí kruh, čtyřleté kříž, pětileté čtverec, šestileté trojúhelník, sedmileté kosočtverec. Vycházela jsem z věku dětí, které jsou zapsané do naší třídy. Jsou ve věku 3,5 -5 let na počátku školní docházky.

Setkala jsem se ještě s další variantou obkreslovacího testu v pracovním sešitu Matematika předškoláka od autora Miroslava Nováčka (nedatováno), kde je na straně 6 připraven obkreslovací test tvarů v tomto pořadí: obdélník, trojúhelník, čtverec, kruh s připojeným textem: Přehni papír, nakresli stejný kruhový, trojúhelníkový, čtvercový a obdélníkový tvar (procvičování paměti). Při porovnávání obou testů a z vlastní zkušenosti jsem dospěla k závěru, že bude vhodnější modifikovat pro zjištění úrovně jemné motoriky a grafomotoriky test, který prezentuje v obou publikacích Říčan (1990,

1995). Dětem jsem připravila pracovní listy. Ukázka nevyplněného listuje na straně 32. Motivovala jsem je k činnosti pohádkou o zakletém království, kde jednotlivé obrázky představují zakleté postavy. Děti pracovaly individuálně, vždy strohramnou silnou tužkou. Nestandardizované testy vyplněné v měsíci září jsou v příloze č. 6 a v příloze č. 7 vyplněné v měsíci lednu.

3.3 Charakteristika pracoviště

Mateřská škola speciální pro děti s více vadami, Na Struze 124, Trutnov

Mateřská škola Na Struze vznikla po válce v roce 1945 jako první mateřská škola v Trutnově. V době svého vzniku měla jednu třídu. Podle potřeby byly zřízeny ještě další dvě třídy. V roce 1973 byla založena první speciální třída pro děti s vadami řeči, v roce 1975 třída pro děti s odloženou školní docházkou. S rostoucími potřebami se počet tříd rozšířil na čtyři speciální třídy, do kterých byly zařazovány děti za základě odborného vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně.

V roce 1995 získala škola statut Speciální mateřské školy pro děti s více vadami. Byly zřízeny čtyři třídy speciální a jedna běžného typu. Snahou bylo co nejvíce rozšířit a zkvalitnit péči o děti se speciálními potřebami a pomoc rodinám. V roce 1997 začalo při mateřské škole působit speciálně pedagogické centrum pro mentálně postižené děti. od roku 2003 rozšířilo svoji činnost i na děti s lékařskou diagnózou autismus s působností pro okres Trutnov a Jičín.

KŘESLO VACÍ TEST

datum
kód:

V současné době je ve škole šest speciálních tříd, do kterých jsou zapsány děti ve věku tři až sedm let, výjimečně i děti osmileté.

Jsou to děti s vadami řeči, smyslově, mentálně i tělesně postižené, s odchylkami psychomotorického vývoje, sníženou psychosociální adaptací, poruchami chování, kombinovanými vadami, autismem aj.

Všechny děti jsou rozděleny do tříd tak, aby byl zajištěn jejich optimální vývoj (podle mentální úrovně) a odpovídající individuální přístup ke každému z nich.

Těžištěm je individuální práce, která vychází z potřeb jednotlivých dětí, stupně jejich postižení a jejich mentálních schopností. Volba výchovných metod při práci s dětmi se specifickými vzdělávacími potřebami závisí na věku dítěte, druhu a rozsahu postižení.

Každé dítě má svůj individuální vzdělávací program, který je průběžně hodnocen, doplňován a konzultován s odborníky různých speciálně pedagogických center.

Mateřská škola speciální nabízí

- speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku dítěte ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou a speciálně pedagogickými centry podle druhu postižení,
- systematickou logopedickou péči a prevenci,
- diagnostické pobyty v rámci poznání dítěte a stanovení dalších výchovně vzdělávacích postupů,
- vypracování individuálního vzdělávacího plánu pro každé dítě,
- pomoc při integraci dítěte se specifickými vzdělávacími potřebami (s různými druhy zdravotního postižení).

3 4 Charakteristika dětí

3.4.1 Metodika vytvoření kódu

K tomu, abych mohla využít výsledků práce s dětmi a jejich práce prezentovat a zároveň jsem chránila jejich osobní data, jsem využila kódovací systém.

Při jeho sestavování jsem vycházela z následujících údajů:

- pohlaví dítěte : chlapec 1, dívka 2
- věk
- stupeň postižení

Jelikož jsou ve třídě zapsány děti s lehkými řečovými vadami, děti s těžkým postižením i děti integrované bez postižení, rozhodla jsem sestavit 5 stupňovou škálu, která by vypovídala o handicapu dítěte.

Došla jsem k následujícímu závěru :

1. dítě integrované bez postižení
2. dítě s lehkou řečovou vadou, tzn. zpravidla dyslalie
3. dítě s těžkou řečovou vadou, tj. mluvní negativismus, mutismus, balbuties, dysfluence (porucha plynulosti řeči), narušený vývoj řeči,
4. dítě s autismem
5. dítě se zrakovou vadou

Protože jsou děti narozené ve stejném roce a stejného pohlaví, použila jsem jako první číslici kódu průběžné číslování.

3.4.2 Kódy dětí zařazených do cflové skupiny

1. dítě

chlapec, narozen v lednu 2004

kód 1142

má narušený vývoj řeči; motorika mluvidel na dobré úrovni, spontánní mluvní projev je ve větách rozvitých s přetrvávajícími dysgramatizmy (tzn. neúplně a nepřesně vyvinutá schopnost až neschopnost užívat v mateřské řeči gramatických pravidel. In: Dvořák, 1998, s. 47). zvuková rovina řeči je narušena nedokonalou výslovností CSZ a nesprávnou výslovností hlásek RŘ, po adenotomii (tj. seříznutí nosohltanové mandle, tamtéž, s. 10).

2. dítě

chlapec narozený v lednu 2003

kód 2153

vývoj nerovnoměrný na bázi LMD (včetně oslabení pozornosti s poruchou aktivity, narušenou jemně motorickou koordinací), motorická lateralita nevyhraněná, suspektně expresivní dysfázie : řeč je narušena ve všech jazykových rovinách, spontánní mluvní projev jednoduchý, obsahově chudý, nesrozumitelný, není nápodoba RŘ a hlásek FV.

3. dítě

dívka narozená v dubnu 2004

kód 3241

psychomotorický vývoj odpovídá věku, komunikuje v celých větách.

4.dítě

dívka narozená v březnu 2004

^ j j

psychomotorický vývoj odpovídá věku, komunikuje v celých větách.

5. dítě

chlapec narozený v červnu 2003

^ j ^

opožděný vývoj řeči - mluvní negativismus, k cizím osobám se staví negativisticky nemluvný, v diagnóze uveden mluvní negativizmus, nespolupracuje.

6. dítě

chlapec narozený v květnu 2003

kód 6153

narušený vývoj řeči, nepodnětné rodinné prostředí, vysoká nemocnost, nenravilná docházka do mateřské školy. ^{ue}Pravice

7.dítě

dívka narozená v březnu 2003

^ód ^53

dysharmonický psychický vývoj s opožděnou expresivní složkou řeči, s výborným porozuměním, grafomotorika odpovídá věku.

8.dítě

chlapec narozený v listopadu 2003

8 ^ ^

úzkostnější ladění (labilnější emotivita a sociabilita), narušený vývoj řeči - dysfluenc lehce nerovnoměrný vývoj dětské osobnosti.

4 Výsledky práce a jejich hodnocení

4.1 Soubor činností

4.1.1 Soubor činností zařazených v září

Námět

Cesta do mateřské školy

volná čmáranice

Práce dětí je zároveň diagnostickým nástrojem. Pozorováním zjišťuji preferenci ruky

Motivace:

společné povídání o cestě do mateřské školy. Zaměřila jsem se na to, aby se děti vyprávěním o rodině uvolnily, neboť některé z nich nastoupily do mateřské školy poprvé. Jiné nechodily celé prázdniny.

Cíl:

uvolnění ruky v ramenním kloubu, uvědomění si pohybu, znázornění klikaté cesty

1. Způsob provedení:

Učitelka dětem předvede. Stojíme v mírném rozkročení, jednu ruku zvedneme do výše očí a naznačujeme cestu, kudy jdeme z domu do školy. Ruce vystřídáme.

2. Grafický záznam :

- a) ~~na tabuli~~ : mírný stoj rozkročný, dítě drží v ruce houbo, která má velikost upravenou pro dětskou ruku, namočenou ve vodě. Druhou rukou se opírá o tabuli. Znázorňuje cestu, která se klikatí.
- b) ~~balicí papír formátu A0 či A1~~ : pracujeme společně na velký papír. Stoly přisuneme k sobě, papír na ně upevníme izolepou. Použijeme prstové barvy. V sadě je šest barev. Naše cesty se setkávají a křížují.
- c) papír velikosti A3: grafický záznam cesty na malý formát papíru. Děti kreslí cestu silnou trojhrannou voskovkou.
- d) smyvatelná tabulka : obměna s využitím smývatelné tabulky formátu A4 a speciálního fixu Centropen 2709 WBM.

Námět:

Podzimní ovoce - jablko

kruh

Motivace :

Povídání o podzimu: na podzim zraje v sadech ovoce. Sledování ovocných stromů při vycházkách do zahradních čtvrtí města. Rozlišení ovoce, které dozrává v naší h podmínkách na stromech na podzim: jablko, hruška. U zdatnějších dětí i švestky a vlašské ořechy.

Cíl:

Znázornění kruhu ve vzduchu , tj.představa jablka - uvolnění ramenního, loketního a zápěstního kloubu.

Dodržení ohraničené plochy při vybarvování jablka. Správně zvolená barva.

1. Způsob provedení:

Učitelka předvede. Dostatek volného místa kolem sebe, mírný stoj rozkročný, každé dítě má v ruce červený míček z relaxačního bazénku. Učitelka ukáže dětem jablíčko velké, menší i nejmenší pro lepší představu. „ Jablíčko" dítě uchopí do ruky a krouží ve vzduchu. Na říkanku (In: Opravilová, E., 1998, s. 76, zkráceno) kroužíme nejprve velké kruhy pro procvičení ramenního kloubu, menší kruhy pro loketní kloub a zápěstím kroužíme nejmenší kroužky. Ruce střídáme.

*Maluje sluníčko červené jablíčko,
červené kulaté, jablíčko je sladké.*

2. Grafický záznam

- a) omalovánka jablíčka (In: Nováček, M., nedatováno). Děti pracují s temperovou barvou a kulatým štětcem pro snadnější úchop. Dbáme na dodržení ohraničené plochy. Varianta se suchým pastelem.
- b) na tabuli : mírný stoj rozkročný, dítě má v ruce houbu odpovídající velikosti namočenou ve vodě a krouží jablíčka.

c) v pískovniče : dítě má jablíčko i jeho obrázek před sebou, učitelka mu předvede kroužení. Pracujeme s míčkem, který jablíčko představoval , kruhy tvoříme zleva doprava, začínáme nahoře jako na písmenko malé psací a. Učitelka vyznačí začátek kroužení důlkem do krupice a dítěti předvede na výše uvedenou říkanku kroužení. Práce ve stoje, volnou rukou se opíráme o okraj pískovnice. Dítě kruhy obkresluje. Po tomto nácviu se pokusí vykroužit jablíčko samo. Pozorování má opět diagnostický charakter : všímám si, do které ruky bere dítě míček, jak je na práci soustředěné.

4.1.2 Soubor činností pro měsíc říjen

Námět:

Vycházky do přírody a sběr přírodnin

Motivace:

Vyprávění o změnách v přírodě a s tím přicházející podzim.

Cíl:

Rozlišení kaštanů, žaludů, ořechů a pecek. Nácvi špetkového úchopu a hry s přírodninami.

1. Způsob provedení:

Při vycházkách za pěkného počasí do přírody sbíráme napadané kaštany a žaludy.

Děti se je učí rozlišit (většina dětí s jistotou určí kaštan, některé z nich poznají i žaludy).

2. Hry s přírodninami

a) sírovcovým listem : pod stromem najde učitelka list jírovce (lidově kaštan). Některý je pětičetný - kolik je dílků, tolik je prstů, počítáme do pěti. Ukáže vrcholový pupen, to jsou ruce sevřené v pěst se schovaným palcem. Na říkanku procvičíme ruce: roztáhneme prsty- malý (malík) i ten tlustý (palec) ukážeme si je, dáme ruce na stranu, máme listy z kaštanu. Sedáme do podřepu , což představuje listy padající k zemi.

b) hmatové hry s kaštany, žaludy a ořechy s různými obměnami:

- Do látkového sáčku vložíme výše uvedené přírodniny, přidáme jablíčko, míček, dřevěnou kostku ze stavebnice, kuličku z papíru. Děti na pokyn učitelky hledají přírodniny.
- Do papíru ze skartovacího stroje vloženého do sáčku uschováme vlašské ořechy, kaštany, žaludy. Děti hledají na pokyn učitelky.
- Do misky s prosem uložíme 3 kaštany, dva žaludy a dítě hledá a zároveň počítá.

Tatáž hra se zavázanýma očima.

Roztáhneme prsty, malý i ten tlustý,

dáme ruce na stranu,

máme listy z kaštanu.

Námět:

Plošné sestavování obrázků a zvířátek z kaštanů, popř. jiných přírodnin.

Motivace:

Zkusíme si hrát s jinými hračkami, než máme ve třídě. K tomu využijeme nasbíraných přírodnin. Za pomoci těchto plodů můžeme vytvořit i pěkný obrázek nebo zvířátko.

Cíl:

Nácvik špetkového úchopu a jeho fixace pomocí her.

Způsob provedení:

- a) hra s prsty pro nácvik špetky : proměníme se v malé prince a princezničky, kteří s panem králem vládou podzimu. Před panem králem si schováváme malé tajemství (pod prsteníkem a malíkem zdatnější ruky máme položenou barevnou fazoli). Když se pan král neřívá, ruce otevřeme (fáze uvolnění), opakujeme třikrát.
- b) hra pro tři prsty : pořád jsme začarovaní do princů a princezniček. Chceme si sebrat do ruky veliký lesklý kaštan, ale při tom si nesmíme umazat všechny prsty. Jak to uděláme? Schováme si tajemství pod malík a prsteník, zůstanou nám tři volné prsty a do nich se pokusíme uchopit kaštan. Ruku otočíme proti sobě a podíváme se, jak se nám daří.
- c) vybarvení.. obrázku pomocí přírodnin: povídáme si o tom, že na podzim sluníčko málo svítí a hřeje a my ho potřebujeme dost, proto si je vytvoříme. Dětem předložím jednoduchou omalovánku sluníčka. Kontura je zdůrazněná proužkem modelovací hmoty. Děti se snaží špetkovým úchopem nabírat kaštany a pokládat je na modelínu. Lehce přitlačí. Při

práci respektují tempo dětí a jejich handicap. Pracujeme přiměřeně dlouho, aby nedocházelo k únavě. Nedokončenou práci uložíme na určené místo a během dne se k ní můžeme několikrát vrátit,

- d) plošné sestavení zvířátek : had a housenka. Je podzim, příroda se pomalu mění a někteří živočichové se ukládají ke spánku, aby přečkali dlouhou zimu. Mezi ně patří i had a housenka. Prohlédneme si je na obrázku a pokusíme sestavit z přírodnin: kaštanů, ořechů, žaludů. Procvičíme špetkový úchop při nabírání plodů, řadíme za sebe. Na závěr si zahrajeme s pohybem „ Had leze z díry”.

4.1.3 Činnosti pro měsíc listopad

Námět:

Podzimní listy a práce s nimi

Motivace:

Určitě jste si, děti, cestou do mateřské školy všimly, že po včerejším dešti a větru napadalo na zem mnoho listů. Listy už nejsou zelené , jak tomu bylo, když jste přišly v září do školy, ale mění svou barvu. Každý strom má jiné listy. Protože je listů všude hodně, budeme si s ním hrát.

Cíl:

Seznámení s různými tvary a barvami listů. Procvičování špetky.

Způsob provedení :

Při vycházce do parku a v okolí mateřské školy nasbíráme různé listy spadané ze stromů;

a) frotáž:

pomůcky: papír do tiskárny k počítači s děrovaným okrajem, silné voskovky, různé druhy listů (javor klen i mléč, platan, dub letní, svída, díl jírovcového listu - dítě si vybere list samo). List si dítě položí pod papír. Potom jednou rukou přidržím papír a druhou, ve které má silnou voskovku, provádí tahy po papíru. Vymění si list i barvu voskovky.

b) grafomotorické cvičení :svislá rovná čára od jednoho k druhému bodu :

- práce v pískovničce : nácvik rovných čar s míčkem k od jednoho bodu k druhému. Učitelka dítěti předvede. Práce ve stoje stejným způsobem jako v září. Dítě nejdříve čáru obkreslí, potom pracuje samostatně.
- na připravený pracovní list : dítě vede čáru silnou trojhrannou voskovkou od jednoho bodu (tj.. z koruny stromu) k druhému (tzn. k zahradě) při říkance. Na každé slovo provede jednu čáru.

Padá listí,

zlaté, rudé.

Námět:

Podzimní strom

Motivace:

Při vycházce do parku sledujeme, jak se příroda barví. Je dobře vidět až Krkonoším. Všude je plno barev. My si zkusíme takový barevný strom vytvořit.

Cíl:

Při práci s modelovací hmotou a listy procvičit drobné svaly prstů.

Pomůcky:

karton velikosti A4, modelovací hmota, větvičky a listy spadané ze stromů, ta[^] pistole pro paní učitelku.

Způsob provedení:

Po předcházející motivaci ukáží dětem hotový výrobek. S dětmi pracuji individuálně vzhledem k jejich diagnózám v malých skupinkách po dvojicích. V individuální instruktáži jim předvedu jednotlivé úkony, jak budou postupovat při sestavování výrobku.

Pro děti si předem připravím karton a na něj tavící pistolí nalepím silnější větvičku která bude znázorňovat kmen. Dítě si vybere takto připravený karton. Z modelovací hmoty uválíme kouli na říkanku. Hotovou kouli napíchneme na větvičku. To je podklad do kterého budeme zapichovat listy.

Potom si dítě vybírá listy a zapichuje do modelíny. Je nutné pracovat pozorně a s citem aby se řapíky listů nepolámaly.

Závěr:

Na závěr uspořádáme výstavku našich stromů ve třídě a potom je při nástěnce v šatně mateřské školy.

Koulím, koulím dokulata

vykoulím si kupu bláta.

Tuto říkanku jsem upravila vzhledem k obtížnosti vyslovování některých hlásek jako např. Z a R.

V původním znění;

Koulím, koulím dokulata,

vykoulím si hroudu zlata.

4.1.4 Činnosti v prosinci

Námět:

Výroba vánoční ho cukroví

Motivace:

blížící se vánoce a příprava na ně v domácnosti i ve škole. Co máme na vánocích nejvíce rádi - dárky a vánoční cukroví. Zkusíme si také nějaké cukroví vyrobit sami

Cíl:

procvičování jemné motoriky rukou při práci s netradiční modelovací hmotou: slaným těstem.

Pomůcky:

hladká mouka, sůl, voda studená, perníkové koření, mletá sladká paprika, modelovací podložky, podložky pro hotové výrobky.

Způsob provedení:

po úvodní motivaci, kdy si povídáme o vánočních přípravách a pečení cukroví, si zkusíme cukroví vymodelovat sami. Co všechno potřebuje maminka, aby mohla cukroví upéct? My budeme potřebovat jenom hladkou mouku, sůl a vodu. Zamíchání a propracování těsta provede učitelka. Pokud děti chtějí zkusit válet silný válec, mají možnost (většina dětí z mé skupiny nemá ráda umazané ruce, chtějí se častěji mýt). Potom těsto rozdělím na díly a rozdám dětem. Vytvarujeme váleček a s říkankou procvičujeme obě ruce.

Koulej, koulej válečku,

procvičuj mi ručičku,

koulej, koulej dopředu, nezapomeň dozadu.

Těsto jsme zpracovali bílé, s přidáním mleté sladké papriky či perníkového koření.

Ubíráním, přidáváním, válením, koulením a následným stlačováním dlaní jsme vytvářeli různé tvary: válečky, hady, šneky, kuličky, placičky a tvary podle vlastní fantazie. Na závěr jsme uspořádali výstavku hotových výrobků.

Předpis na slané těsto :

2 díly hladké mouky

1 díl soli

1 díl studené vody

Vodu přidáváme podle potřeby. Při hnětení těsto podsypáváme moukou, aby nelepilo. Vypracujeme hladké a nelepivé těsto. Použila jsem recept, který se mi několik let osvědčil.

4.1.5 Činnosti v lednu

Námět:

Krmení zimního ptactva

Motivace :

Venku je zima, padá sníh a mrzne. My jsme v teple, ale zvířátka musí zimní období prožít venku. Poslech pohádky o Martínkovi, který pomáhal ptáčkům (Pelcová,L.).

Cíl:

Napodobit pohyby prstů obou rukou podle předvedení. Dbát na přesné provedení.

Upevnění špetkového úchopu.

Způsob provedení :

a) ptáčkové prosí o krmení : ___palec je v opozici proti ostatním prstům. Bříšky jednotlivých prstů se postupně dotýkáme palce:

palec a ukazovák představuje straku, má velký zobák,

palec a prostředníček : to je kos,

palec a prsteníček : je jako vrabeček,

palec a malíček : znázorňuje sýkorku.

Ptáčci mají hlad a prosí o nasypání zobu. Na slovo píp se dotknou bříška prstů jak je výše uvedeno. Tak u krmítka pípají střídavě všichni ptáčci. Začíná vždy vedoucí ruka, potom ruce vyměníme. Opět dám dětem čas na odpočinek.

Musím brát v úvahu, že některé děti ještě nejsou čtyřleté, jiné jsou handicapované.

b) nabíráme zrníčka do zobáčku : poslech pohádky o Popelce, zkusíme přebírat přírodniny : fazole barevné a bílé různé velikosti, pecky, kukuřici
Každé dítě dostane talířek se směsí semen a pecek. Vybraná semínka pokládá na připravené talířky z dětského nádobíčka. Učitelka připomene dětem špetkový úchop, ukáže způsob práce. Každý ptáček vybere tři semínka. Pracuji s ohledem na specifické potřeby dětí.

Námět:

Barevné lahve

Motivace:

Sníh roztál, při procházkách v parku občas zahlédneme veverky. Přeskakují z větve na větev, běhají po zemi, šplhají po kmenech. Když jsme tiše, vidíme, jak veverka drží

v předních tlapkách kousek potravy. Pod stromy nacházíme oloupané šišky a půlky slupek limbových oříšků. Když je zima, veverky není vidět. Nosí si potravu do zásoby do svého hnízda, a tak přežijí.

Z přírodnin, které máme ve třídě si vyrobíme malou zásobárnu.

Cíl:

Pomocí špetkového úchopu přenést semena do lahve.

Druhotným cílem je vytvoření dekorace, kterou použijeme jako dárek pro maminku.

Pomůcky:

bezbarvé lahve od kečupu s širším hrdlem, misky na přírodniny, semena : fazole různých barev a velikostí, čočka hnědá, čočka červená, hrách žlutý a zelený nepůlený cizrna, kukuřice, slunečnice, rýže, pšenice, pecky ze švestek, sušené šípky, bukvice

Způsob provedení:

Učitelka ukáže dětem hotový výrobek. Připomeneme si předcházející hry na Popelky a holoubky. Špetkovým úchopem nabíráme semena a sypeme je do hrdla lahve. Nasypeme vrstvu 3-4 cm, potom použijeme jiná, barevně odlišná semena, vytvářející kontrast.

Poznámka k provedení: malé děti a děti, které mají oslabenou motoriku raději vybírají větší semena. V tomto případě jsem zařadila drobné žaludy, pecky ze švestek sušené šípky a bukvice.

4.2 Hodnocení vlivu zařazených činností a kasuistiky dětí cílové skupiny

4.2.1 Hodnocení vlivu zařazených činností

Abych mohla hodnotit vliv zařazených činností, musela jsem si nejprve sestavit bodovací škálu pro hodnocení obkreslovacího testu, který jsem dětem předkládala v měsíci září 2007 a opakovala jsem ho v měsíci lednu 2008. Stanovila jsem si bodovací kritéria, která představovala splnění či nesplnění daného úkolu, tzn. překreslení obrazce podle předlohy. Vycházela jsem při tom z výše uvedené literatury (Říčan, 1990, 1995).

Hodnotící škálu jsem sestavila v rozsahu 1 - 5 bodů :

1 bod	nenapodobil(a) vůbec, rámeček je prázdný
2 body	naznačil(a) s velkými chybami
3 body	splnil(a) s chybami
4 body	splnil(a) s malými odchylkami
5 bodů	výsledný tvar má věrnou podobu.

Celkem bylo možné dosáhnout za čtyři obrazce 20 bodů.

Při pohledu na tabulky (tabulky na straně 52 a 53) a srovnávací grafy (na straně 54) které zachycují bodové hodnocení obkreslovacího testu v grafické podobě, je patrné že činnosti s přírodními a technickými materiály mají pozitivní vliv na rozvoj grafomotoriky u dětí předškolního věku. V několika případech zůstává bodové hodnocení stejné jak na začátku školního roku, tzn. v září 2007, tak i v jeho pololetí tj v lednu 2008. I přes tak krátkou dobu je jasné, že se výsledky testování změnily ve prospěch zvýšení bodového hodnocení. To představuje zlepšení v grafomotorickém projevu dětí cílové skupiny.

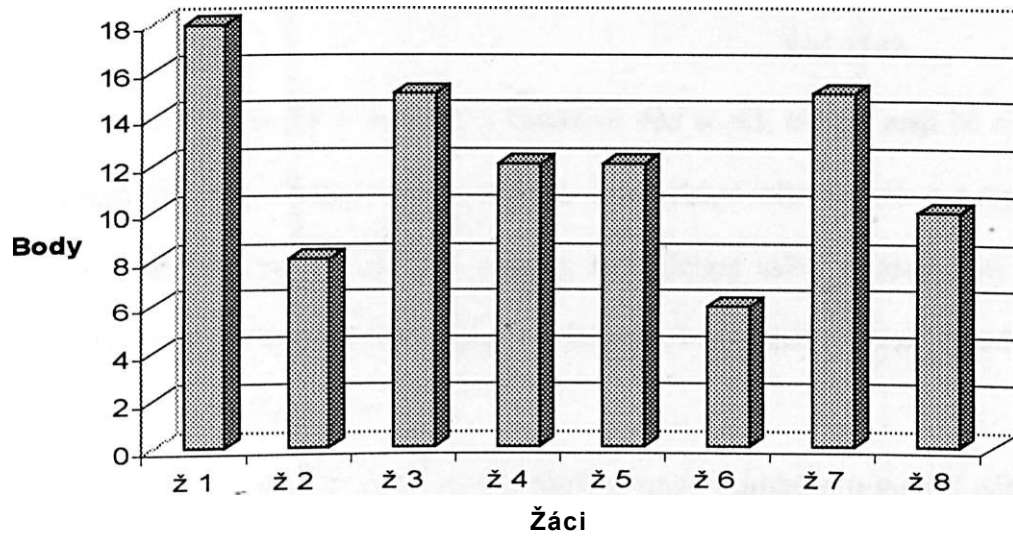
Vyhodnocení obkreslovacího testu za měsíc září 2007 u dětí cílové skupiny

pořadové číslo	kód dítěte	kruh	kříž	čtverec	trojúhelník	celkem bodů
1	1142	5	5	5	3	18
2	2153	5	3	0	0	8
3	3241	4	4	5	2	15
4	4241	4	4	2	2	12
5	5153	4	3	3	2	12
6	6153	2	4	0	0	6
7	7253	4	4	4	3	15
8	8153	3	3	2	2	10
	celkem	31	30	21	14	

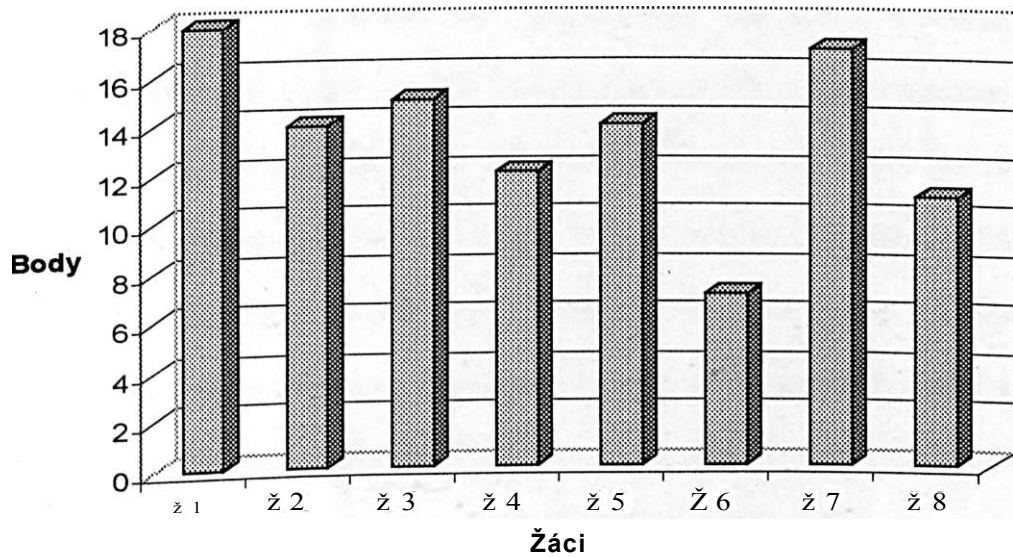
Vyhodnocení obkreslovacího testu za měsíc leden 2008 u dětí cílové skupiny

pořadové číslo	kód dítěte	kruh	kříž	čtverec	trojúhelník	celkem bodů
1	1142	5	5	5	3	18
2	2153	5	5	2	2	14
3	3241 -	3	5	5	2	15
4	4241	4	4	2	2	12
5	5153	3	5	4	2	14
6	6153	3	2	2	0	7
7	7253	4	5	5	3	17
8	8153	3	4	2	2	11
	celkem	30	35	27	16	

**Grafické znázornění bodového hodnocení
obkreslovacího testu za měsíc září 2007**

**Grafické znázornění bodového hodnocení
obkreslovacího testu za měsíc leden 2008**

4.2.2 Kasuistiky dětí cílové skupiny

1. dítě

kód 1142

Chlapec narozený v lednu 2004. Je milý, v kolektivu dětí se těší oblibě, mají ho rády i děti z ostatních tříd. Má výbornou slovní zásobu, dobře chápe mluvené slovo a rozumí čtenému textu, má nerušenou zvukovou stránku řeči. Úchop tužky je špetkovitý. Na počátku docházky při zúčastněném pozorování i během všech činností v mateřské škole upřednostňuje pravou ruku.

V obkreslovacím testu získal 18 bodů za provedení prvního i druhého testu. Při práci si je jistý, tlak na tužku přiměřený, tvary odpovídají dané předloze. Vzhledem k věku ještě nenapodobil trojúhelník.

2.dítě

kód 2153

Je to chlapec narozený v lednu 2003. V diagnóze je uveden nerovnoměrný vývoj na bázi LMD (včetně oslabení pozornosti s poruchou aktivity a narušenou jemně motorickou koordinací), laterality má nevyhraněnou doposud. Při činnostech zaměřených na jemnou motoriku střídavě používá obě ruce. Obou rukou používá i při stavění komínu z kostek v závěrečné fázi. Při tyčinkové hře používá rovněž obě ruce, i když je miska s tyčinkami položená nahoře uprostřed nad tabulkou, do které se vkládají barevné tyčinky. Tyčinky rovná nahodile, nedodržuje směrovost, pracovní plochu je nutné zmenšit na 2 řádky zakrytím volných řádků papírem. Nutná je individuální práce ihned po příchodu do třídy. Výhodou je to, že přichází do mateřské školy brzy a do příchodu ostatních dětí často zbývá i hodina. Vzhledem k výše uvedené diagnóze plně

respektuji individuální přístup a s chlapcem pracuji v krátkých úsecích, činnosti střídám a doplňuji je relaxační chvilkou.

V diagnóze je ještě uvedena vývojová dysfázie, tj. porucha řeči zde v expresivní vyjadřovací) složce. K tomu musím dodat následující: na počátku docházky do mateřské Školy speciální byl aktivní slovník omezen na cca dvacet slov podle vyjádření maminky. Dorozumíval se spíše ukazováním a citoslovci. Doporučeno mu bylo foniatrické vyšetření a následná logopedická péče, docházka do mateřské školy speciální a návštěva speciálního pedagogického centra.

V pololetí musím konstatovat výraznou změnu k lepšímu. Mluví v jednoduchých větách s četnými dysgramatizmy. Potíže mu činí užívání záporu.

Úchop tužky byl zpočátku do čtyř prstů, nyní je křečovitý ve špetce. Snažíme se o uvolnění ruky pomocí jednoduchých cviků s říkadly.

V obkreslovacím testu v září napodobil pouze kruh a kříž, nad zbylými tvary váhal byla patrná nejistota, nervozita. Nevěděl, co má dál dělat. Přítlak na tužku má slabý. V lednu s jistotou napodobil kruh a kříž, čtverec s trojúhelníkem se pokusil naznačit, výsledkem je kruh a ovál.

Bodové hodnocení vykazuje výrazný posun k lepšímu, tzn. z 8 bodů v září 2007 na 12 bodů v lednu 2008. Při pravidelné docházce a denních cvičeních nastalo zlepšení
Bodové hodnocení chlapce s kódem 2153 vykazuje největší rozdíl v celé skupině

3. dítě

kód 3241

Tato dívka má psychomotorický vývoj odpovídající normě, komunikuje v celých větách, má dobrou slovní zásobu, je snaživá, u dětí oblíbená. V dubnu roku 2008 jí

budou čtyři roky. Zpočátku se v kolektivu třídy výrazně neprojevovala, postupně se posazuje mezi ostatními dětmi.

Úchop je od počátku školní docházky hrstičkový, tužku či pastelku drží ve čtyřech prstech. Vzhledem k tomu, že ráda a dobře omalovává bez přetažení čar i složitější omalovánky, usuzuji na zafixování nevhodného úchopu. S rodiči konzultujeme při pravidelných schůzkách možnosti nápravy úchopu a využití jednotlivých cviků pro jeho zlepšení.

V obkreslovacím testu v dosáhla v obou případech 15 bodů. Kruh a kříž v prvním testu napodobila s drobnými chybami, v druhém byl kříž proveden bezchybně v hodnotě pět bodů, za to kruh vykazuje odchylky od předlohy. Čtverec byl v obou případech odpovídající, trojúhelník vzhledem k svému věku naznačila.

Dívka je obráceně integrována, tzn. že zdravé dítě je integrováno mezi děti handicapované.

4. dítě

kód 4241

Dívka, které budou v březnu roku 2008 čtyři roky. Je rovněž obráceně integrována V kolektivu dětí je oblíbená, často iniciuje hru, s předcházející dívkou jsou výborné kamarádky. Výborné je porozumění čtenému i mluvenému slovu, komunikuje v celých větách s drobnými nepřesnostmi. Psychomotorický vývoj odpovídá normě. Má ráda omalovánky, kreslí a tvoří. Pohybově nadaná.

Úchop psacího náčiní vykazuje odchylku od správného držení. Tužku drží ve třech někdy ve čtyřech prstech.

V obkreslovacím testu dosáhla stejných bodů ve všech položkách.

Chlapec narozený v červnu roku 2003 s těžkou vadou řeči. K cizím osobám se staví negativisticky, nemluvný, nespolupracuje. Od září do prosince přetrvávaly výrazné adaptační potíže. Silná fixace na matku a kolegyni. Podobné adaptační potíže měla v době školní docházky i jeho starší sestra, která nyní navštěvuje základní školu. I přes stanovenou diagnózu je to bystrý a chytrý chlapec, s výbornou výslovností, mluví v celých větách s drobnými gramatickými nepřesnostmi, má velkou slovní zásobu kterou dokáže dobře využít.

Uchop tužky i pastelky má špetkovitý.

V testu dosáhl zlepšení o dva body z 12 na 14. Pracuje rychle, bez váhání. Kruh a čtverec napodobil v obou případech, v druhém testu vykazoval kruh více nepřesností Čtverec v prvním testu naznačil, v druhém se shodoval s předlohou, trojúhelník naznačil, ale tvarem neodpovídá.

Chlapec narozený v květnu 2003. V anamnéze narušený vývoj řeči, nepodnětné rodinné prostředí. Do kolektivu třídy se nezapojil, v oblibě má nejvíce dívku s kódem 7253 kterou zná již z předcházejícího školního roku. Hraje si sám, nedodrží základní pracovní ani hygienické návyky, je nepořádný, činnost nedokončí.

V obkreslovacím testu dosáhl nejméně bodů z celé skupiny. V prvním případě 6 kdy kruh a kříž napodobil. V druhém testu bylo bodové ohodnocení vyšší o jeden bod kdy se snažil napodobit čtverec. Úchop tužky do čtyř prstů, při práci střídá obě ruce Lateralita ještě není zcela vyhraněná.

Tento chlapec má nepravidelnou docházku do mateřské školy z důvodu časté nemocnosti. I rodinné prostředí není příznivé pro jeho vývoj. Myslím si, že častá docházka do mateřské školy by pro něho byla velkým přínosem. Lépe by se zapojil do kolektivu dětí, jeho osobnost by se rozvíjela po všech stránkách.

7. dítě

kód 7253

Je to dívka narozená v březnu 2003. V diagnóze má uvedený disharmonický vývoj s opožděnou expresivní složkou řeči, za to výborným porozuměním, grafomotorika odpovídá věku. . Přes četné dysgramatizmy a dyslalie komunikuje v celých větách, slovní zásoba odpovídá věku. Je kamarádká, ráda sama pomáhá mladším dětem. Je na ni spolehnutí. Potíže má v pojmenování geometrických tvarů, ale na pokyn najdi vybere či ukáže ten odpovídající .

Tužku drží ve třech prstech ve špetkovém úchopu s velkým tlakem ukazováčku. Rozdíl v bodovém hodnocení září 2007 - leden 2008 činí dva body v její prospěch. Kruh, kříž a čtverec napodobí s drobnými odchylkami, trojúhelník vykazuje větší nepřesnosti. Na tužku má dostatečný přitlak, při práci si je jistá, neváhá.

8. dítě

kód 8153

Chlapec narozený v listopadu 2003, úzkostnějšího ladění (labilnější emotivita a sociabilita), s narušeným vývojem řeči - dysfluencí (obtíže v plynulosti mluvního projevu, In: Dvořák, 1998, s. 45). Foniatr tyto potíže hodnotil jako balbuties. V anamnéze dále nerovnoměrný vývoj dětské osobnosti. Tomu nasvědčují přetrvávající adaptační potíže a značná fixace na matku. Bez zjevné příčiny pláče a dožaduje se příchodu matky. Tyto potíže jsou výraznější vždy po delší nepřítomnosti z důvodu

nemoci. Děti si s ním hrají. Je ochotný a snaživý. Má dobré znalosti a slovní zásobu, řeč kromě výše uvedených potíží ještě vykazuje četné dyslalie. Tužku drží ve třech prstech ve špetce, ale úchop není zcela odpovídající.

V bodovém součtu získal jeden bod navíc. Předkládané obrazce vždy obkreslí s s menšími či většími nepřesnostmi.

4.3 Hodnocení výsledků testování dětí

Výsledky své práce musím hodnotit s ohledem na dobu, po kterou probíhaly činnosti s přírodními a technickými materiály.

Musím též konstatovat, že jsem do cílové skupiny nezahrnula dívky s těžkým handicapem. Jedna z dívek má poruchu autistického spektra - atypický autismus (Je to pervazivní vývojová porucha, tzn. prostupující celou osobností, pozn. autorka, jejíž podstatou je odtržení jedince od reálného světa a pohroužení se do svého světa vnitřního. Klinický obraz je charakteristický tzv. triádou příznaků: neschopnost vzájemné společenské interakce, omezení komunikace a omezené stereotypní zájmy a aktivity. Dvořák, 1998, s. 26). Další dvě dívky mají zrakové postižení. Jedna z nich využívá zbytky zraku na pravém oku, druhá je nevidomá. Všechna tři děvčata pracují s odpomocí osobního asistenta, který je v jejich případě nezbytný.

V období od září 2007 do konce ledna 2008 jsem s dětmi cílové skupiny pracovala podle přiloženého souboru činností pro rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky. Tuto činnost musím hodnotit vzhledem k věku dětí a jejich specifickým vzdělávacím

potřebám. Literatura se shoduje v tom, že laterálita se začíná upevňovat kolem čtvrtého roku života. Jak naznačuje tabulka se záznamy ze zúčastněného pozorování (příloha č. 5), většina dětí upřednostňuje při různých činnostech jednu ruku.

Obkreslovací test jsem modifikovala s ohledem na věk dětí. Přesto i čtyřleté (ve dvou případech dívky, kterým ještě nebyly čtyři roky v době druhého testování) děti dokázaly napodobit kruh a kříž bez větších potíží, čtverec s nepřesnostmi. Nejvíce děti chybovaly v obkreslování trojúhelníku, ale vzhledem k věku je to pochopitelné.

Žádné z dětí nedosáhlo plného bodu. To si vysvětluji jejich věkem a případným handicapem. Výrazné změny dosáhl chlapec s kódem č. 2153, kde došlo k bodovému nárůstu o 4 body. U tohoto chlapce došlo k výraznému zlepšení.

Musím také říci, že hypotéza se potvrdila částečně, neboť za uvedenou dobu, tj. od září 2007 do ledna 2008 nedošlo k výraznému zlepšení úchopů psacích a kreslicích potřeb. Tento neúspěch přikládám krátkému časovému úseku, po který jsem činnosti prováděla.

Jsem si jista, že pravidelným procvičováním a následným pokračováním v činnostech, které podporují rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky dojde k upevnění správného špekovitého úchopu i u dětí, které mají v tomto směru potíže.

Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, do jaké míry ovlivňují pravidelné činnosti jemnou motoriku a grafomotoriku dětí. Snažila jsem se ověřit stanovenou hypotézu, že **opakováním činností zaměřených na jemnou motoriku se dá zlepšit její funkce**. Při činnostech s cílovou skupinou dětí jsem měla možnost sledovat jejich radosti z úspěchu a povzbuzovat je v případném nezdaru. Hypotézu se mi nepodařilo potvrdit zcela vzhledem ke krátkému časovému úseku, po který jsem činnosti prováděla. Přesto děti získaly návyky v držení tužky a kreslicího náčiní, i když ještě nejsou zcela fixovány a s ohledem na věk a jejich specifické vzdělávací potřeby v některých případech ani nebudou. Toho jsem si plně vědoma.

Hendikepované děti mají život o tuto zátěž mnohem složitější, některé z nich to ani nevnímají. Handicap hraje v jejich životě obrovskou roli. Ať už je to v získávání kamarádů, při hře s nimi či v běžných denních, ale i speciálních činnostech náročných na motoriku a pohybovou koordinaci. Ne zřídka se bez dopomoci druhého neobejdou.

Vytrvalost a houževnatost některých z nich je obdivuhodná. Snažila jsem se hledat pro ně takové činnosti, které by napomáhaly rozvoji jemné motoriky a měly vliv i na grafomotorické dovednosti. Myslím si, že při všech činnostech platí Komenského známé slovní spojení „škola hrou“.

V závěru bych přála všem dětem, které mají v životě nějaký handicap a musejí se s ním vypořádávat, aby jim jejich okolí pomáhalo. Nemusí to být pomoc viditelná v podobě inzerátů a různých reklamních kampaní, ale taková, která bude cílená k dotyčnému

dítěti. Někdy je daleko důležitější porozumění a přátelství, kterého se nedostává. Pak je život mnohem snadnější.

Ještě jednou chci vyjádřit svůj obdiv nad muži, o nichž jsem se zmiňovala v úvodu své práce. Nevím, kolik jim je let a ani nevím, jak prožívali svoje dětství. Přesto si myslím, že obrovskou snahou a pílí, někdy i neutuchajícím optimismem, jsou tito lidé příkladem pro nás všechny. Přála bych dětem, s kterými jsem měla a mám možnost pracovat, aby i ony měly v životě dostatek sil na překovávání všech překážek, které budou muset zdolat.

Přehled použitých informačních zdrojů

- DOLEŽALOVÁ, J. *Prvopočáteční psaní*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7041-938-5
- DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník*. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 1998. ISBN neuvedeno.
- EDELSBERGER, L. *Defektologický slovník*. 3. vyd. Jinočany: H+H, 2000. ISBN 80-86022-76-5
- HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Jiří Budka, 1996. ISBN 80-901549-0-5
- HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-1
- HINTNAUSOVÁ, M.; HINTNAUS, L. *Účast rodičů a pedagogů při ergoterapii dětí se zdravotním postižením*. Praha: IPPP ČR, 1999. ISBN neuvedeno.
- HEYROVSKÁ, Y.; HRBKOVÁ, H.; MAŠKOVÁ, I. *Nebojte se psaní. Náprava grafomotorických obtíží u dětí předškolního a školního věku*. Účelový výtisk ke stejnojmennému kurzu. Nedatováno. ISBN neuvedeno.
- KRIŠŤANOVÁ, L. *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové : Gaudeamus, 1995. ISBN 80-7041-205-4
- KUNCOVÁ, M.; FRANKOVÁ, J. *Tabulky rozvoje dítěte*. Brno: MC nakladatelství 2002. ISBN neuvedeno.
- KURIC, J. a kol. *Ontogenetická psychologie*. Praha: SPN, 1986.
- LISÁ, L.; KŇOURKOVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN neuvedeno.

- MACHOVÁ, J. *Biologie člověka pro učitele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-7184-867-0
- MICHALOVÁ, Z. *Specifické poruchy učení a chování*. Praha: UK Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-115-X
- NETSCHOVÁ, K. *Vliv praktických činností na grafomotorické dovednosti dětí v 1. ročníku základní školy*. Praha: UK Pedagogická fakulta, 2003, 104 s. Diplomová práce
- NOVÁČEK, M.. *Matematika předškoláka*. Nové Město nad Metují: NOMI Ing Jan Ďureje. Nedatováno. ISBN neuvedeno.
- NOVÁČEK, M. *Písanka pro 4-5leté děti MŠ*. Nové Město nad Metují: NOMI, cz s r o Nedatováno. ISBN neuvedeno.
- OPATŘILOVÁ, D. Vývoj, diagnostika a reedukace jemné motoriky. In: VÍTKOVÁ, M (ed.). *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Brno: Paido-edice pedagogické literatury, 2004. ISBN 80-7315-071-9
- OPRAVILOVÁ, E.; GEBHARTOVÁ, V. *Podzim v mateřské škole*. Praha. Portál 1998. ISBN 80-7178-267-X
- PELCOVÁ, L. *Martin a ptáčky*.
- PIPEKOVÁ, J. (ed.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Brno: Paido-edice pedagogické literatury, 2006. ISBN 80-7315-120-0
- PROCHÁZKOVÁ, E. *Moje první psaní*. Brno: Nová škola. Nedatováno. ISBN neuvedeno.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-772-8

RÁDLOVÁ, E. a kol. *Speciálně pedagogická diagnostika*. Ostrava: Montanex, 2004.

ISBN 80-7225-1 14-7

SPÁČILOVÁ, H.; ŠUBOVÁ, L. *Příprava žáka na psaní. Rozvíjení grafomotoriky a zrakového vnímání*. Olomouc: UP Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-244-0761-2

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0

ŘÍČAN, P.; KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, s.r.o., 1995. ISBN 80-7169-168-2

TITZL, B. *To byl český učitel. František Bakule, jeho děti a zpěváčci*. Praha • Společnost Františka Bakule, 1998. ISBN 80-902518-0-3

VAŠEK, Š. *Speciální pedagogická diagnostika*. Bratislava : SPN, 1991. ISBN 80-08-00396-0

ZAPLETAL, M. *Úskalí grafomotorického vývoje u dětí předškolního a školního věku*. Jistí nad Labem, 1992. Videokazeta.

Přihláška k tématu závěrečné bakalářské práce

Obrázek. Správný úchop psacího náčiní v pravé ruce.

Obrázek. Správný úchop psacího náčiní v levé ruce.

Obrázky nesprávných úchopů psacího náčiní.

Tabulka zúčastněného pozorování.

Soubor vyplněných obkreslovacích testů dětí cílové skupiny za měsíc 2007.

Soubor vyplněných obkreslovacích testů za měsíc leden 2008.

Fotografie pískovničky a při činnostech v pískovničce.

Fotografie úchopů při činnostech s přírodními materiály.

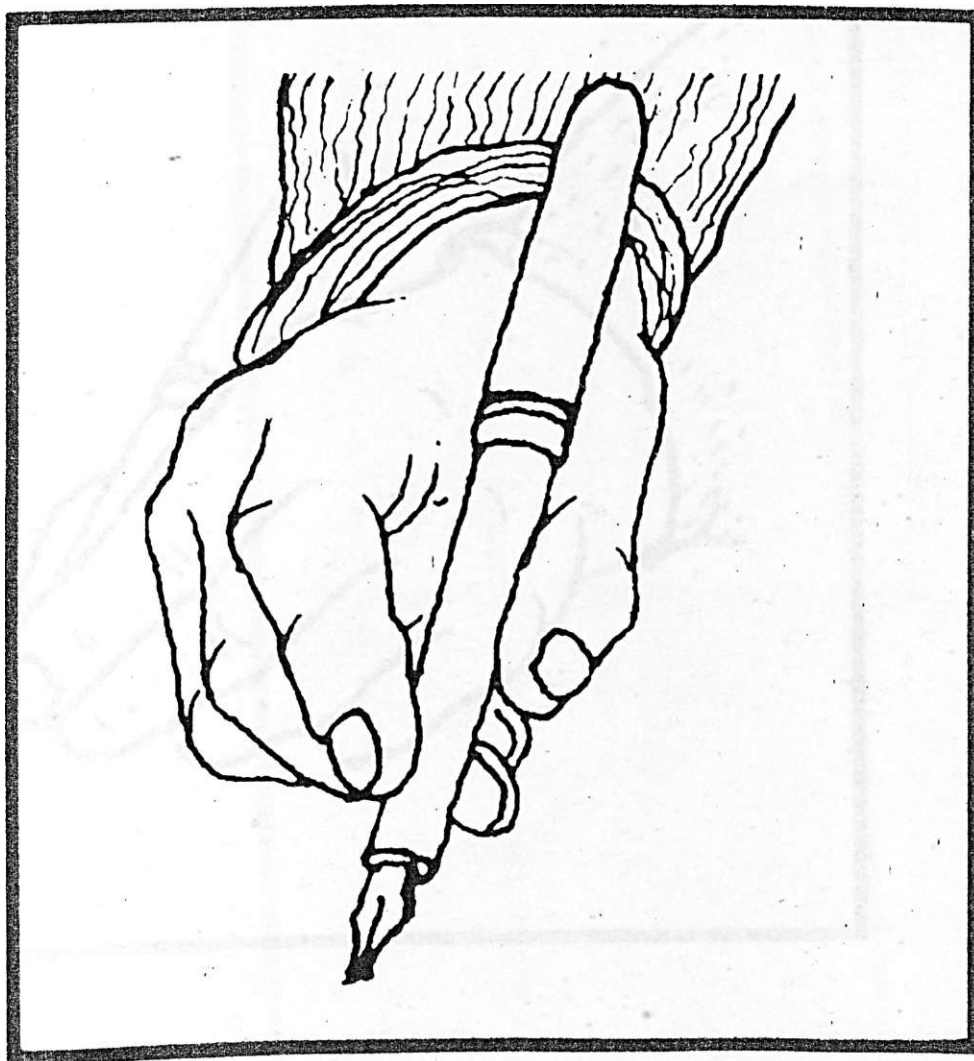
Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství

Hloubětínská 26, 198 00 Praha 9, tel: 221 900 540; <http://www.pedf.cuni.cz/uprps>

PŘIHLÁŠKA K TÉMATU ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

STUDENT	
Typ studia:	Bakalářské kombinované studium
Obor studia:	Vychovatelství
Příjmení, jméno, titul:	/-/, '0 /)-> CJ C//<0 v†> V < ?.,/(! †
Adresa bydliště:	'2 > U // r O r ó Á c / d // ' // f ^ / 0 / T r u t n o v /
Kontaktní e-mail:	v a n u á c Á / r o m o c // < o V C / J S C M n o / - > ? . C X.
Kontaktní telefon:	A u , 3 // * / w u ,
ZÁVĚREČNÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE	
Název přihlašovaného tématu práce:	\FYU£I//xtývje^ Ö// 6 p n o c / n / . - n i C, / O C H r n o / c r / c / / y p r o r - o ^ i o y / A M N E / m a ř o r / H o ^ Q r e t A) n ~ > o / o r // « / ,
Cíl práce:	z v a l W f y j e ^ M / Y w t i š / K ^ / f a - h W v w ' i e m M o f d ' s M ' ^ m h u d v / W U ^
	v Praze dne /Q. F JOD?
Podpis studenta:	flúwrrv!rX/uo -TOÍ K M U W
VEDOUCÍ ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Příjmení, jméno, titul:	Vodáková, Jitka, doc. Ing. CSc.
Kontaktní e-mail:	Jitka.Vodakova@Pedf.Cuni.cz
Kontaktní telefon:	221900133 _____ / _____ / _____
Podpis vedoucího:	//im mtftw*

Obrázek. **Správný úchop psacího náčiní v pravé ruce.** In: Procházková, E. *Moje první psaní.* Brno: Nová škola,

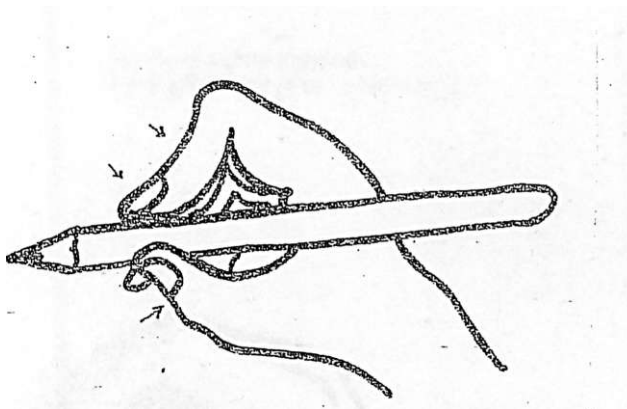

Obrázek. **Správný úchop psacího náčiní v levé ruce.** In: Procházková, E. *Moje první psaní.* Brno: Nová škola,

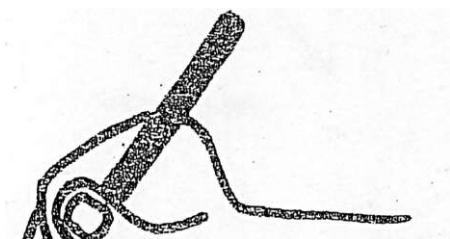

Nesprávné úchopy psacího náčiní

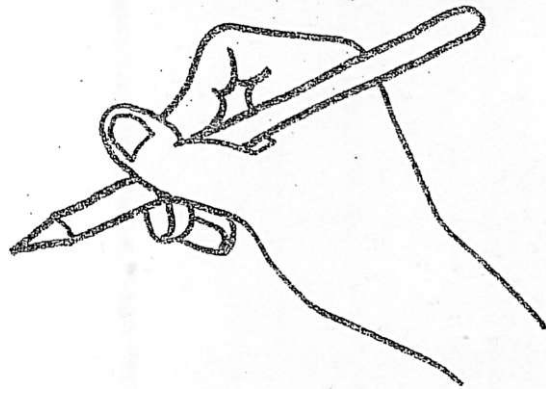
In: Doležalová, 1998, s. 18 - 22

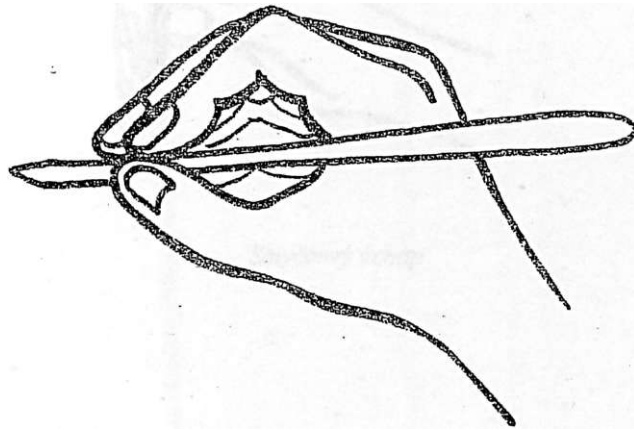
Křečovitě držení tužty

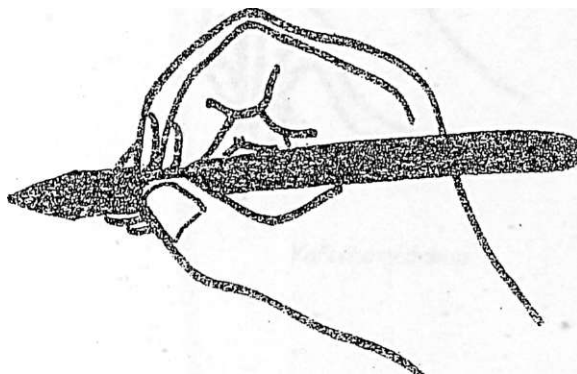
Péstičkový úchop

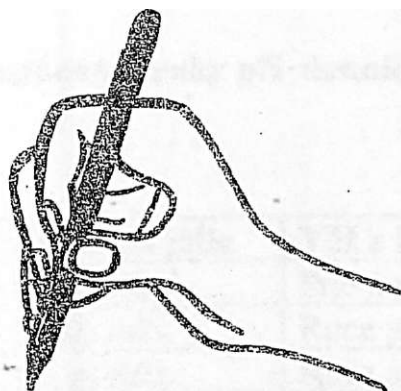
*Špetkový úchop s palcem,
který přesahuje přes ukazováček*

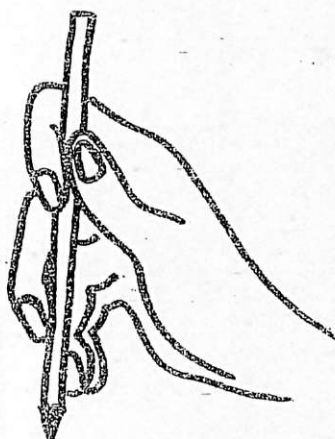
Protažená hrstička

Hrstičkový-úchop

Smyčkový úchop

Vařečkový úchop

Tabulka záznamů ze zúčastněného pozorování dětí cílové skupiny

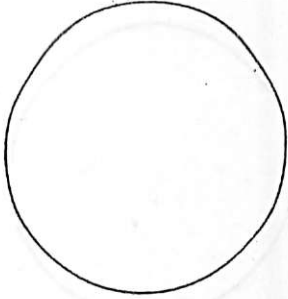

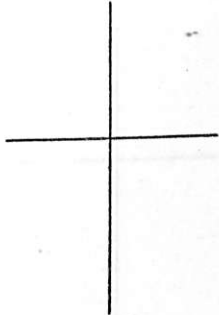

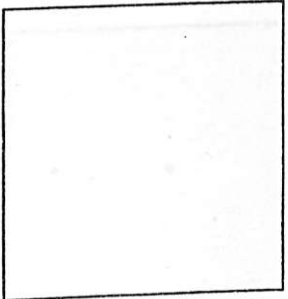
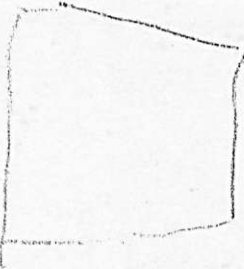
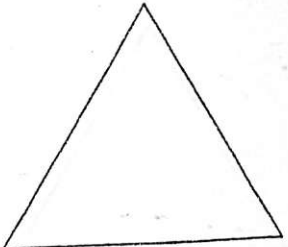

v měsíci září 2007

Upřednostňování ruky při denních činnostech.

Kód dítěte	Lžice při jídle	Věž z kostek	Tyčinková hra
1142	Pravá ruka	Pravá ruka	Pravá ruka
2153	Pravá ruka	Ruce střídá	Ruce střídá
3241	Pravá ruka	Ruce střídá	Pravá ruka
4241	Pravá ruka	Pravá ruka	Ruce střídá
5153	Pravá ruka	Pravá ruka	Pravá ruka
6153	Pravá ruka	Ruce střídá	Ruce střídá
7253	Pravá ruka	Pravá ruka	Ruce střídá
8153	Pravá ruka	Pravá ruka	Pravá ruka

datum: září 07

OBKRESLOVACÍ TEST kód: 8153

OBKRESLOVACÍ TEST

datum: září 07

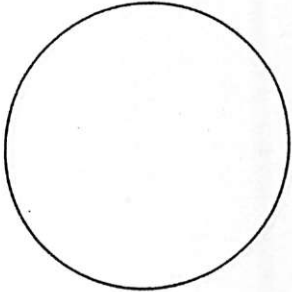

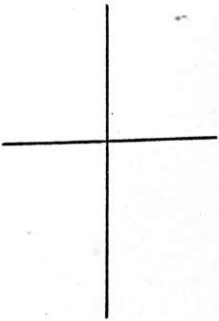

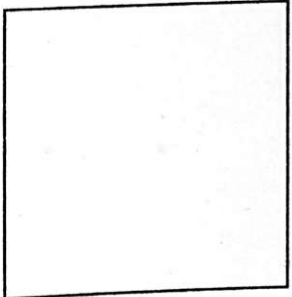

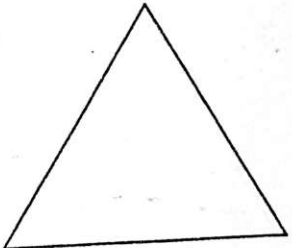

kód: 8153

i

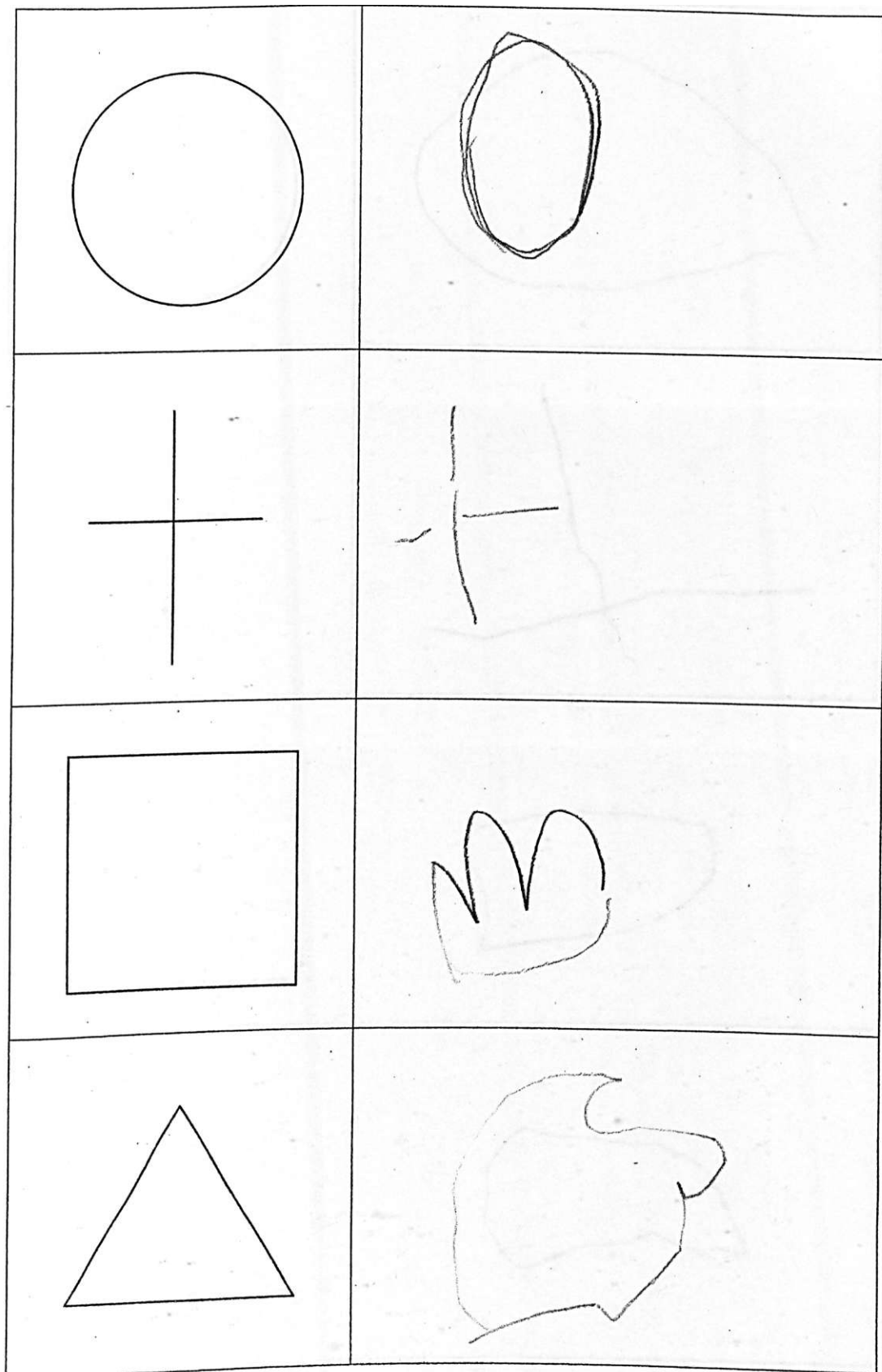
datum: září 07
kód: 3241

OBKRESLOVACI TEST

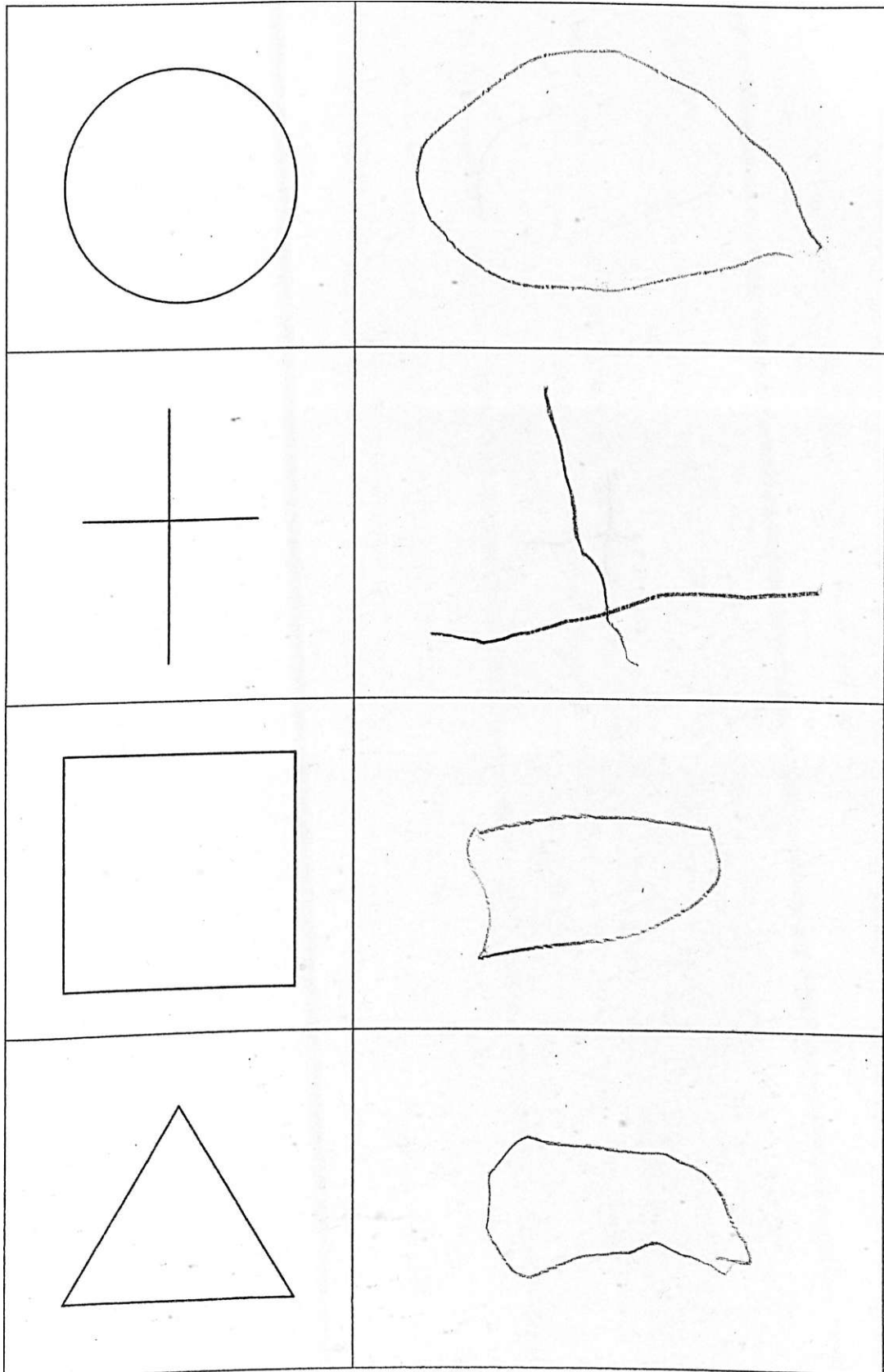
datum: září 07
kód: 4241

OBKRESLOVACÍ TEST

datum.září 07
kód: 5153

OBKRESLOVACI TEST

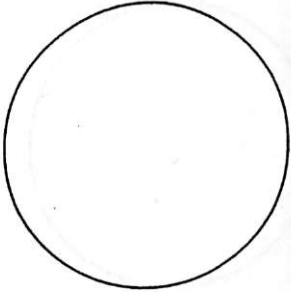
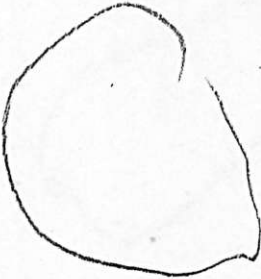
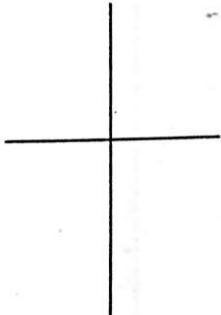
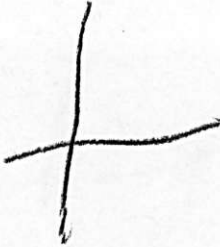
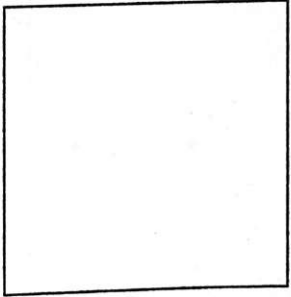

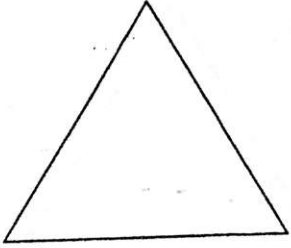

datum:září 07
kód: 6153

OBKRESLOVACI TEST

datum: září 07
kód: 7253

OBKRESLOVACI TEST

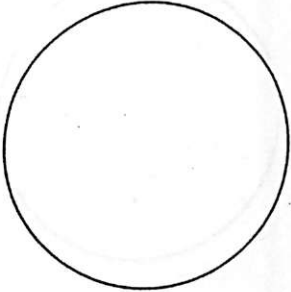
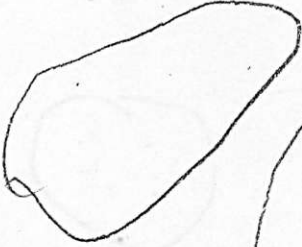

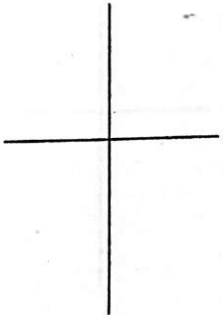
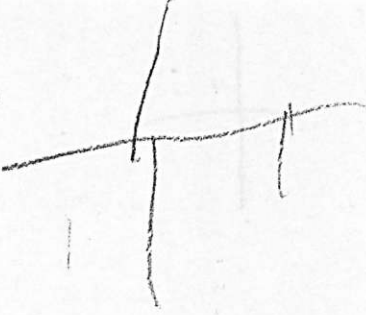
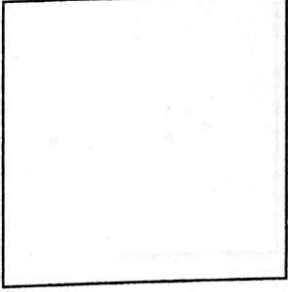
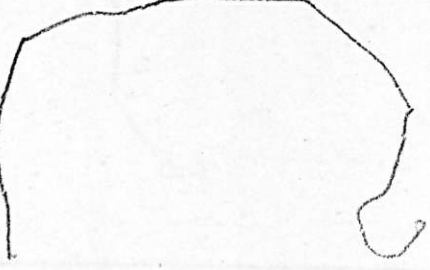
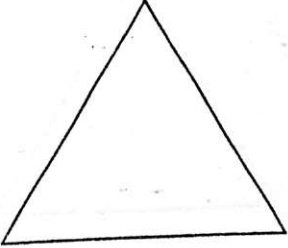
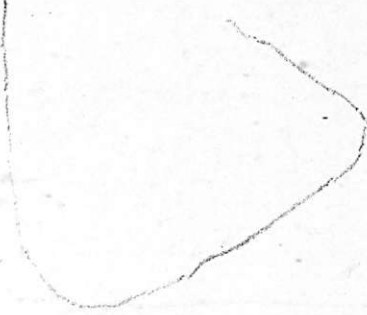
	
	
	
	

datum: září 07

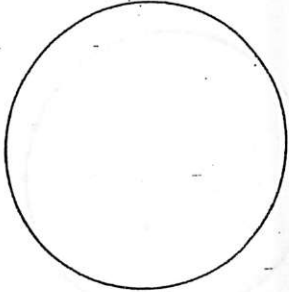
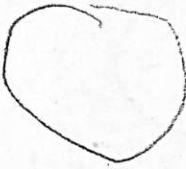
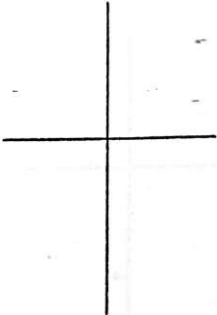

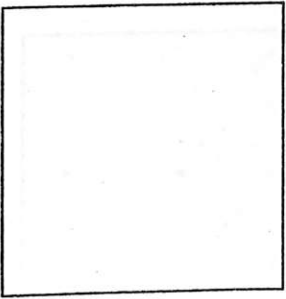

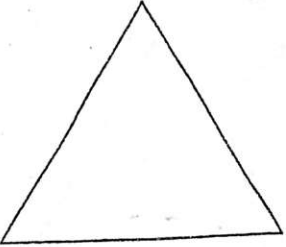

OBKRESLOVACÍ TEST

kód: 8153

OBKRESLOVACI TEST

datum: leden 08
kód: 1142

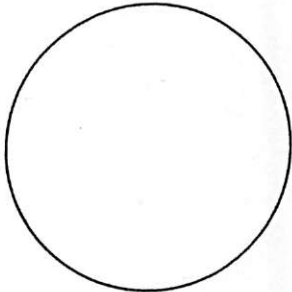
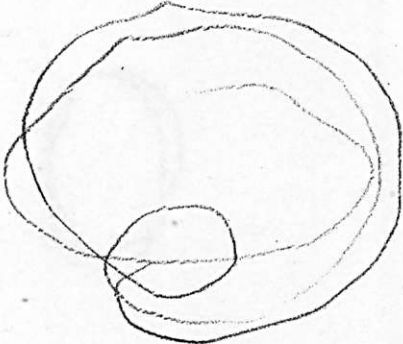
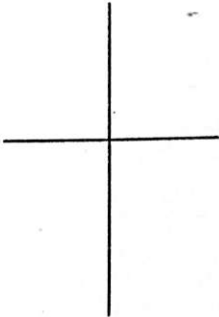
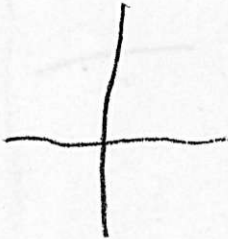
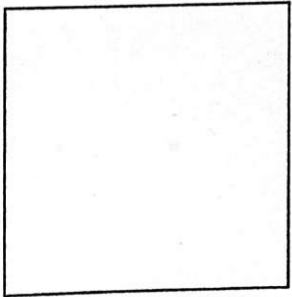
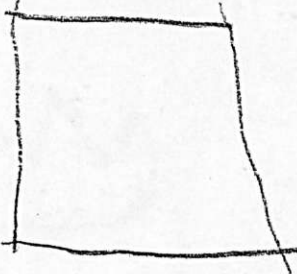
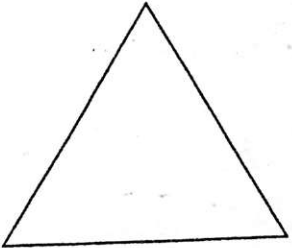
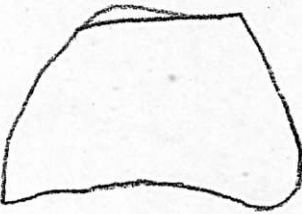
datum: leden 08
kód: 2153

OBKRESLOVACI TEST

			/ í /
			8 í
			, i \ í
A			ín) • vA

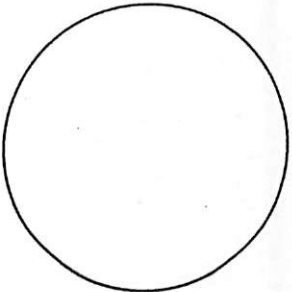

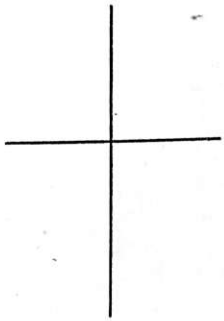
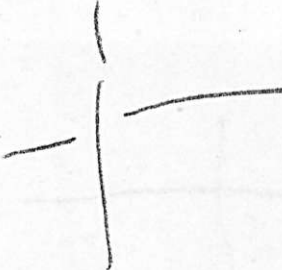
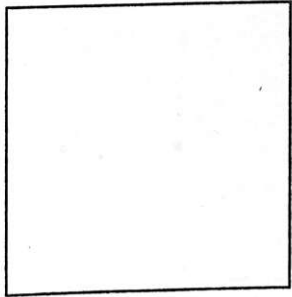
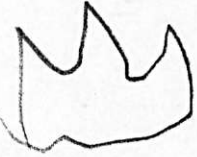
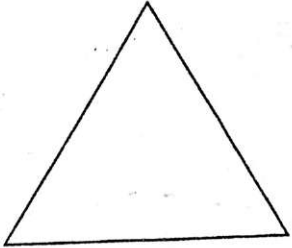
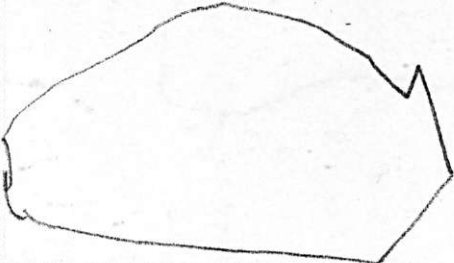
datum: leden 08
kod: 3241

OBKRESLOVACI TEST

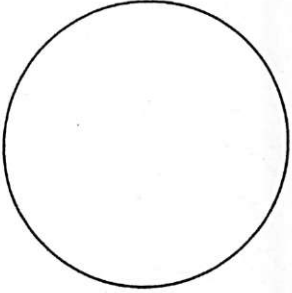
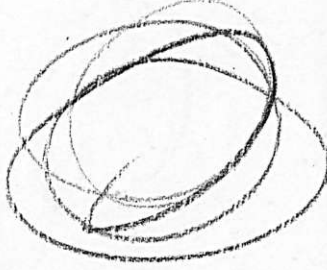
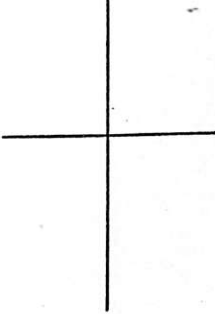

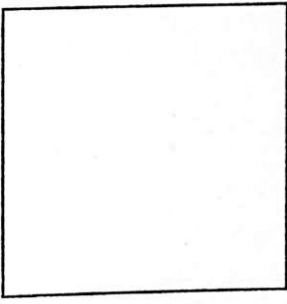
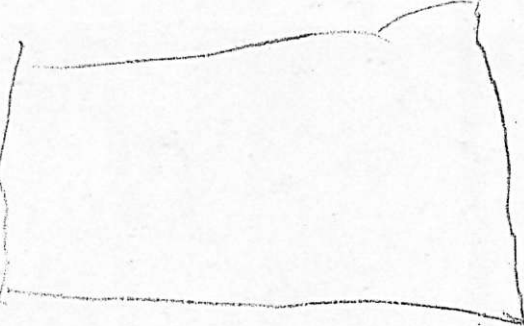
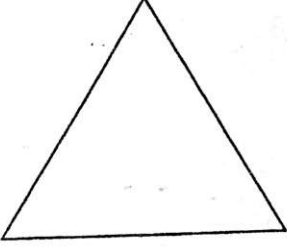

datum.leden 08
kod: 4241

OBKRESLOVACI TEST

datum.leden 08
kod: 5153

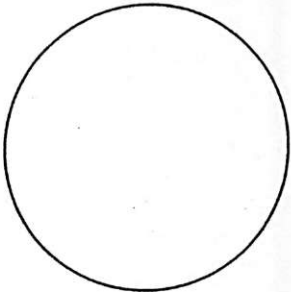

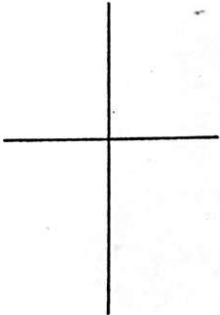

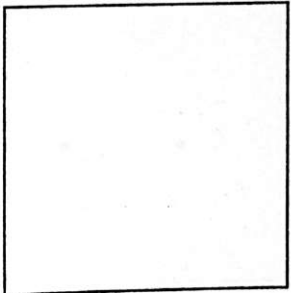
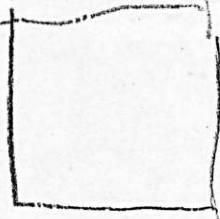
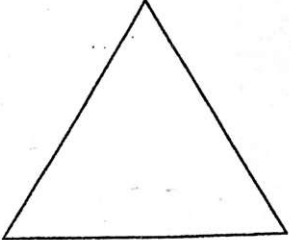

OBKRESLOVACI TEST

datum: leden 08
kód: 6153

datum: leden 08
kód: 7253

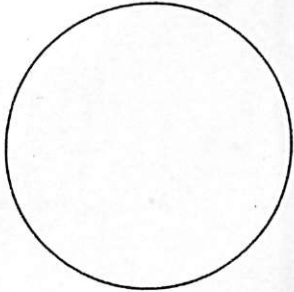

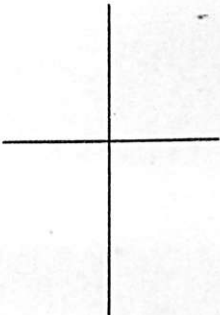
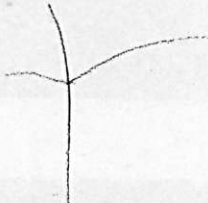
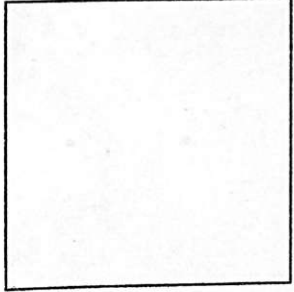

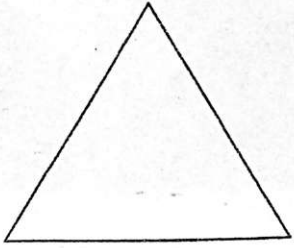
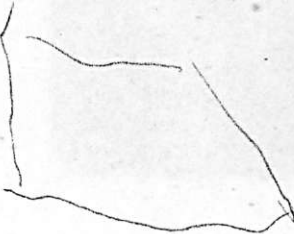
OBKRESLOVACI TEST

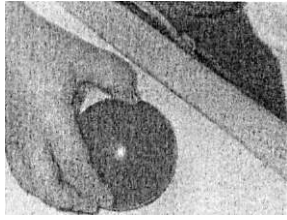

datum: leden 08
kod: 8153

OBKRESLOVACI TEST

/

»
дат

I. ш

4 1

t..b [X>

и г * I
i L^f-

•' ад, "d;

